

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA**

**Daivos Šavenienė,
neakivaizdinio skyriaus (4 metų)
IV kurso I grupės studentė**

MAGISTRO DARBAS

BENDRININKAVIMAS IR JO REIŠMĖ BAUDŽIAMAJAI ATSAKOMYBEI

COMPLICITY AND ITS SIGNIFICANCE FOR CRIMINAL RESPONSIBILITY

Darbo vadovas: Asist. G. Morkūnienė

Darbo recenzentas: Doc. J. Prapiestis

2007

TURINYS

Ižanga	3
I Bendrininkavimo samprata	6
1. Bendrininkavimo sampratos istorinė raida.....	6
2. Objektiveji bendrininkavimo požymiai.....	8
3. Subjektyvieji bendrininkavimo požymiai.....	13
II Nusikaltimo bendrininkų rūšys	17
1. Vykdytojas.....	17
2. Organizatorius.....	21
3. Kurstytojas.....	23
4. Padėjėjas.....	26
III Bendrininkavimo formos nusikaltime	31
1. Bendrininkavimo formos samprata.....	31
2. Bendrininkų grupė.....	32
3. Organizuota grupė.....	34
4. Nusikalstamas susivienijimas.....	38
IV Bendrininkų baudžiamoji atsakomybė	42
1. Bendrininkų atsakomybės pagrindai ir ribos.....	43
2. Savanoriškas atsisakymas nuo nusikaltimo bendrininkavimo atveju.....	52
V Bendrininkavimo instituto samprata užsienio šalių baudžiamojoje teisėje	54
Išvados	57
Santrauka	58
Summary	59
Panaudotų šaltinių sąrašas	60

Ižanga

Kiekviena bendrininkų rūšis ar forma baudžiamojoje teisėje turi savo paskirtį ir atlieka tik jai būdingą vaidmenį.

Nusikalstamumo Lietuvoje statistika rodo, kad nusikalstamos veikos padarytos grupės asmenų sparčiai plinta. Nusikalstamumas vis labiau tampa tarptautinis, keičiasi jo strategija. Vadovaujantis, policijos departamento prie vidaus reikalų ministerijos statistiniais duomenimis pavyzdžiui, 2005 ištirtos 7268 nusikalstamos veikos, padarytos grupės asmenų, o 2006 metais buvo ištirta 6779 baudžiamųjų nusižengimų ir nusikaltimų padarytų grupės asmenų. Nusikalstamų veikų skaičiaus pakitimo tempai (lyginant su praeitais metais) sumažėjo 6,7 %. Tai sudaro 18,6 % visų ištirtų nusikalstamų veikų atžvilgiu. Tai itin pavojingas žmonių saugumui ir valstybei reiškinys. Išaugęs organizuotas nusikalstamumas Lietuvoje įpareigoja teismus itin atidžiai analizuoti bendrininkavimo bylas, atriboti bendrininkavimo formas. Bendrininkavimo samprata buvo minima jau ir Lietuvos Statutuose, numatant įvairias jo formas – bendras vykdymas, padėjimas, kurstymas, prisidėjimas.

Temos aktualumas. Temos aktualumą lemia, praktikoje išskylanti problema ne tik žinoti bendrininkavimo, visų galimų bendrininkų požymius, sugebėti atskirti bendrininkavimo formas, bet ir pagrįsti jų atsakomybę bei nustatyti jos ribas, apibrėžti kiekvieno bendrininko atsakomybės individualizavimo principus. Bendrininkavimo institutas labai plačiai nagrinėjamas. Bet skirtingų pažiūrų ir mokyklų atstovų vystoma doktrina suformuoja skirtingą bendrininkavimo koncepciją, turi įtakos dabartinei bendrininkavimo sampratai. Aktualumą pagrindžia, kad priešingai nei iki 2003 metų bendrininkų atsakomybė reglamentuojama atskirame BK bendrosios dalies straipsnyje, o ne tik bausmės skyrimą reglamentuojančiuose straipsniuose. Dabar galiojantis BK žymiai detaliau reglamentuoja bendrininkų rūšis, bei formas ir užtikrina tinkamą ir tikslų baudžiamojo įstatymo taikymą.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Baigiamojo darbo tikslą nulėmė bendrininkavimo instituto praktinė ir teorinė pažinimo reikšmė, nes yra pripažįstama, jog veikas padarytas kelių asmenų yra sunkiau kvalifikuoti ir tam reikalingas tikslus požymių supratimas. Pagrindinis šio darbo tikslas išanalizuoti bendrininkavimo institutą, atskleisti jo reikšmę baudžiamajai atsakomybei, aptarti vyraujančią požymį Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

Bendrininkavimo esmės supratimas yra nepaprastai svarbu praktikoje, nes baudžiamosios teisės teorija vadovaujasi praktika ir taiko baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintas bendrąsias taisykles, apsprendžia baudžiamosios atsakomybės ribas. Labai svarbus tinkamas ir tikslus bendrininkavimo rūšies bei formos nustatymas. Atsižvelgiant į bendrininkų rūšies pobūdį skiriasi ir

bausmės dydis, kadangi kiekvieno bendrininko veiksmų pobūdis apsprendžia ir juos atlikusio asmens pavojingumą.

Vadovaujantis, mokslinė literatūra, statistikos duomenimis, Lietuvos teisės aktais darbe buvo sprendžiami šie konkretūs uždaviniai:

1. Pateikti bendrininkavimo sampratą.
2. Išnagrinėti bendrininkavimo objektyviusius ir subjektyviusius požymius.
3. Panagrinėti nusikaltimo bendrininkų rūšis.
4. Apžvelgti bendrininkavimo formas nusikaltime.
5. Išanalizuoti bendrininkų baudžiamosios atsakomybės pagrindus.
6. Apžvelgti bendrininkavimo instituto sampratą užsienio šalių baudžiamajoje teisėje.

Darbo metodas: Tiriant baigiamojo darbo dalyką ir siekiant darbo tikslo naudotasi įvairiais mokslo metodais. Istoriniu – lyginamuoju metodu nagrinėjama skirtingu laiku galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose vyravusi bendrininkų traktuotė, kuri nemažai priklausė ir nuo politinių – socialinių sąlygų. Bendrininkavimo institutas analizuojamas pradedant nuo Lietuvos Statutuose minimų bendrininkavimo formų. Sisteminiu metodu analizuojamas įstatyminis bendrininkavimo reglamentavimas, naudojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

Darbe vadovujamasi tarpukario LR teisininkų V. Stankevičiaus, P. Malakauskio, sovietinio periodo bei pastarojo laikmečio autorių darbais. Praktiniai pavyzdžiai apima 2001-2006 metų laikotarpį. Siekiant paryškinti mūsų teisės tradiciją pateikiami pavyzdžiai iš užsienio baudžiamosios teisės.

Tiriant baigiamojo *darbo dalyką*, kurį apibūdina pats baigiamojo darbo pavadinimas – „Bendrininkavimas ir jo reikšmė baudžiamajai atsakomybei“ ir siekiant užsibrėžto tikslo išanalizuota:

1. Lietuvos teisės aktai;
2. Lietuvos ir užsienio baudžiamosios teisės literatūra;
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistiniai duomenys;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamosios bylos.

Darbo struktūra: Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, penki skyriai, suformuluotos išvados, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas.

Pirmoje darbo dalyje pateikiama bendrininkavimo samprata, analizuojami objektyvieji ir subjektyvieji bendrininkavimo požymiai.

Antroje dalyje analizuojamas bendrininkų skirstymas į rūšis, kadangi priklausomai nuo to kokį vaidmenį kiekvienas asmuo atliko darant konkrečią nusikalstamą veiką, skiriasi ir bausmės dydis.

Trečioje dalyje aptariamos bendrininkavimo formos, t.y. bendrininkų grupė, organizuota grupė, nusikalstamas susivienijimas, šių formų teisinė analizė, nes norint tinkamai įvertinti bendros nusikalstamos veikos pavojingumą, teisingai kvalifikuoti daromą veiką, bei suprasti bendrininkavimo instituto reikšmę svarbu žinoti bendrininkavimo formas nusikaltime.

Ketvirtojoje dalyje nagrinėjami bendrininkų baudžiamosios atsakomybės aspektai, kadangi teisingas vieno iš baudžiamosios atsakomybės aspektų suvokimas yra viena iš sąlygų užtikrinant teisėtumą baudžiamosiose bylose.

Penktojoje darbo dalyje trumpai apibūdinami bendrininkavimo instituto ypatumai užsienio šalių baudžiamojoje teisėje.

I Bendrininkavimo samprata

1. Bendrininkavimo sampratos istorinė raida

Atsižvelgiant į teisės šaltinių istoriografiją bendrininkavimo instituto užuomazgos baudžiamojoje teisėje minimos dar 1468 metais paskelbtame Kazimiero teisyne. Tai yra vienas iš didžiojo kunigaikščio teisės aktų, kurio baudžiamosios normos apima vien turtinius nusikaltimus. Juo siekta suvienodinti bajorų luomui ir nuo jų priklausiusiems žmonėms taikytą baudžiamąją politiką bei bausmių už turtinius nusikaltimus skyrimą. Įsidėmėtina tai, kad pagal teisyne už savo darbus atsako kiekvienas žmogus individualiai, o ne šeima ir ne giminė. Taip pat nedaroma skirtumo tarp luomų: bajoras, kaltinamojo ponas, dalyvavęs vogime ar dėl jo susitaręs, atsako kaip vagis. Kazimiero teisyne skelbė, kad jeigu kieno žmogus apsvogs, o jo ponas bus apie tai žinojęs, arba su juo bendrininkavęs, ir bus tam įrodymų, tai ir tas ponas kentės, kaip vagis.[II.12 p. 14-19]

Pagal Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės I Statutą (1529 m.), II Statutą (1566 m.), III – (1588 m.) iki XIX a. vidurio galiojo ir buvo numatytas bendrininkavimas visomis formomis: bendras vykdymas, padėjimas, kurstymas, prisidėjimas. Visi bendrakalčiai atsakė vienodai. Užpuolimo atveju pagrindinis kaltininkas buvo baudžiamas griežčiau negu padėjėjas, kitais atvejais visi buvo baudžiami vienodai. Nusikaltimo vykdytojas ir kurstytojas taip pat atsakė vienodai. Kai kuriuose statutų straipsniuose bendrininkų tipai aiškiai išskirti, kituose kurstytojais sutapatinami su slėpėjais. Slėpimas, naudojimasis nusikaltimo vaisiais ir padėjimas laikomi ta pačia bendrininkavimo forma. Tai rodo, kad statutuose dar nebuvo aiškiai numatytas bendrininkavimo institutas.[II.24 p. 85-86]

Taigi, jau pirmuosiuose Lietuvos valstybės rašytiniuose teisės šaltiniuose egzistavo bendrininkavimo instituto užuomazgos.

1840 m. birželio 25 d Rusijos imperatorius Nikolajus I išleido įsaką, kuriuo nutraukė 1588 metų Lietuvos Statuto galiojimą. Įsigaliojo Rusijos imperijos įstatymai ir jais vadovaujantis buvo sprendžiamos bylos. 1919 metais Lietuvos Respublikos Valstybės Tarybos prezidiumas nutarė baudžiamuoju kodeksu laikyti Rusijos imperijos 1903 metų baudžiamąjį statutą, kurį rengė Rusijos kriminalistai N. S. Tagancevas, I. I. Foinickis. Taigi, minėtas statutas nusikaltimo bendrininkais laikė asmenis, kurie susitarę arba žinodami darė nusikaltimą drauge:

- Patys tiesiogiai buvo nusikaltę arba dalyvavę darant nusikaltimą;
- Kurstę kitą būti bendrininku;
- Buvę padėjėjais, parūpinę priemonių, šalinę kliūtis arba padėję padaryti nusikaltimą

patarimu, pasižadėjimu nekliudyti jį daryti arba nuslėpti.

Sunkaus nusikaltimo bendrininkai ir nusikaltimo bendrininkai buvo baudžiami, tik padėjėjams, kurių pagalba buvo nedidelė, bausmė buvo švelninama. Taigi, kiekvienam bendrininkui teko atsakomybė už nusikaltimą, nors jų pagalba ir buvusi nedidelė. Visi bausti pagal tą patį įstatymą, tačiau kiekvieno kaltė buvo skirtinga. Kiekvienas baustas pagal piktos valios laipsnį ir skirtos skirtingo dydžio bausmės. Už dalyvavimą nusikaltėlių gaujoje buvo baudžiama įstatymo numatytais atvejais, jeigu asmuo nebuvo nusikaltimų bendrininku. Sąjunga arba gauja buvo laikoma susidariusia, kai keli asmenys susitarė padaryti nusikaltimus ir tai paversti verslu. Gaujos turėję būti ne mažiau kaip trys bendrininkai, tačiau darant nusikaltimą nebūtinai visi turėjo dalyvauti.[II.25 p. 15-17]

V.Stankevičius 1925 m. apie bendrininkavimą rašė, kad priežasčių sąryšio tarp nusikaltėlio veikimo ir rezultato nustatymas nesudaro didelio sunkumo, jeigu tasai rezultatas esti padarytas vieno žmogaus jėgomis. Bet visai kas kita esti, kai koks nors rezultatas esti padarytas ne vieno kalto žmogaus, bet keleto žmonių, kurių veiksmai vienas kitą papildo. Tokiais atsitiktinumais kyla klausimas, kaip reikia suskirstyti atsakomingumą už vieną rezultatą keliems žmonėms.[II.23]

1961 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse, bendrininkavimu buvo apibrėžiamas tyčinis bendras dviejų ir daugiau asmenų dalyvavimas nusikaltimo padaryme.

Bendrininkavimas – tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių baudžiamajame įstatyme nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką - taip bendrininkavimas apibrėžiamas 2003m. Gegužės 1 dieną įsigaliojusiame naujajame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse.

Tokia nusikalstama veika yra pavojingesnė už vieno asmens padarytą nusikaltimą. Nusikalstamiems tikslams pasiekti šiuo atveju suvienijamos kelių nusikaltėlių pastangos ir sudaromos sąlygos lengviau padaryti nusikaltimą, sėkmingiau paslėpti jo pėdsakus.[II.17 p. 140]

Baudžiamosios teisės vadovyje toks veikos pavojingumas aiškinamas tuo, kad konfliktą su įstatymu sukelia keletas kaltininkų, todėl neretai bendrininkaujant padaromi pavojingesni, sunkesni nusikaltimai, kurių vienas asmuo nepajėgtų padaryti, ir sudaromos galimybės kilti didesnėms nusikalstamoms pasekmėms. Taip yra todėl, kad bendrai veikiant būna tvirtesnis psichologinis nusistatymas ir pasiryžimas padaryti arba tęsti nusikaltimą, geriau apgalvojami nusikaltimo padarymo būdai, pasirenkami efektyvesni nusikaltimo įrankiai ir priemonės.[II.1 p. 263]

И.И.Берпов aiškina, jog bendras tyčinis dviejų arba daugiau asmenų dalyvavimas tyčiniame nusikaltime baudžiamajame įstatyme pripažįstamas bendrininkavimu. Ko pasekoje, bendrininkavimo institutas baudžiamojoje teisėje apima ypatingą nusikaltimų rūšį, kai nusikaltimas padaromas ne vieno žmogaus, o keleto asmenų, kurie apjungia savo pastangas, kad pasiektų nusikalstamą rezultatą.[II.34 p. 212-213]

Rusijos Federacijos BK komentare taip pat teigiama, kad nusikaltimas padarytas bendrininkų visada yra pavojingesnis, nei padarytas vieno asmens. Tai aiškinama, tuo, kad jėgų apjungimas suteikia galimybę įvykdyti labiau apgalvotą nusikaltimą ir jį nusišlepti. Taip bendrininkai dažniau pasiryžta įvykdyti labai sunkius nusikaltimus.[II.30 p. 115]

Vadinasi, pasak G. Dambrauskienės kelių asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką vertintinas kaip bendrininkavimas tik tada, kai kelių asmenų ryšys darant nusikalstamą veiką atitinka bendrininkavimo požymius.[II.4 p 347]

Taigi, bendrininkavimas – tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių baudžiamajame įstatyme nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Kadangi, nusikalstamiems tikslams pasiekti suvienijamos kelių nusikaltėlių pastangos, tokia nusikalstama veika yra pavojingesnė už vieno asmens padarytą nusikaltimą

Pateiktame bendrininkavimo norminiame apibrėžime galima išskirti objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visumą.

2. Objektyvieji bendrininkavimo požymiai

Objektyvieji požymiai - tai išorinė akiai matoma veikos dalis. Kiekviena nusikalstama veika pasireiškia išoriškai. Be išorinės raiškos padaryti nusikalstamos veikos neįmanoma. Miegodamas ar ramiai gulėdamas lovoje, mąstydamas žmogus negali padaryti jokios nusikalstamos veikos, net ir mintyse kurdamas pačius košmariškiausius planus.[II.21 p.205]

LR BK 24 straipsnyje pateiktoje bendrininkavimo sąvokoje galima išskirti objektyviuosius bendrininkavimo požymius:

- 1) mažiausias bendrininkų skaičius yra du asmenys;
- 2) subjektų veiksmų bendrumas;
- 3) padarinių bendrumas;
- 4) priežastinis ryšys tarp kiekvieno bendrininko veikos ir kilusių nusikalstamų padarinių.

Bendrininkavimui objektyviaja prasme būdinga tai, kad tame pačiame nusikaltime dalyvauja du ir daugiau asmenų. Mažiausias bendrininkų skaičius – du asmenys. Tačiau, kaip pažymi G. Dambrauskienė, kai kurioms bendrininkavimo formoms keliami papildinti reikalavimai. Antai nusikalstamas susivienijimas, kaip bendrininkavimo forma, bus tik tada, jei darant nusikalstamą veiką dalyvaus trys ir daugiau asmenų.[II.4 p.347-390]

Bendrininkavimo subjektu – bendrininku gali būti pripažintas tik tas bendroje nusikalstamoje veikoje dalyvaujantis fizinis asmuo, kuris yra sulaukęs amžiaus, nuo kurio galima baudžiamoji atsakomybė už jo konkrečiai padarytą nusikalstamą veiką, bei pakaltinamas.[II.15 p. 154]

LR BK 13 straipsnyje nustatyta bendroji amžiaus riba nuo kurios gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė yra šešiolika metų, o tam tikrais atvejais ir nuo keturiolikos metų. V. Piesliakas analizuodamas amžių, nuo kurio kyla fizinių asmenų baudžiamoji atsakomybė, nurodo, kad asmuo laikomas sulaukęs reikiamo amžiaus ne jo gimimo dieną, o kitą dieną po to, kai jam sukako keturiolika ar šešiolika metų. Jei asmuo gimęs gruodžio 20 dieną, tai nusikalstamos veikos subjektu jis taps nuo gruodžio 21 dienos. Be to, prisimintina, kad nustatoma, kokio amžiaus yra asmuo, ne bylos nagrinėjimo metu, o kokio jis buvo amžiaus, kai padarė nusikalstamą veiką. Bylos tyrimo ar teismo nagrinėjimo metu asmuo gali būti sulaukęs įstatymo reikalaujamo baudžiamajai atsakomybei amžiaus, tačiau jeigu tuo metu, kai padarė nusikalstamą veiką, jis neturėjo įstatyme numatyto amžiaus, baudžiamojon atsakomybėn jis netraukiamas nesant nusikalstamos veikos sudėties.[II.21 p.305]

Juridinis asmuo, kaip minima LR BK komentare, tiesioginiu bendrininkavimo subjektu negali būti. Tačiau, vadovaujantis BK 20 straipsnio nuostatomis tam tikrais atvejais juridinis asmuo gali atsakyti už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, todėl, kai toks asmuo pripažįstamas kaltu bendrininkavus, tai gali būti inkriminuojama ir juridiniam asmeniui.

R. Drakšas, analizuodamas juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematiką pastebi, kad traukiant baudžiamojon atsakomybėn ir fizinį, ir juridinį asmenį už tą pačią veiką, reikėtų konstatuoti, kad fizinis asmuo šiuo atveju yra vykdytojas, o juridinis asmuo – jo bendrininkas. Tačiau čia darosi neįmanoma atsakyti, koks bendrininkas (kokios rūšies) bus juridinis asmuo. Taip pat iškyla iki šiol juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės šalininkų neatsakytos abejonės dėl pačios bendrininkavimo instituto galimybės esant juridiniam asmeniui. Pabrėžtina, kad pripažinus juridinio asmens kaip bendrininko buvimą, tampa nepaaiškinamas įstatymų leidėjo draudimas traukti baudžiamojon atsakomybėn tik juridinį asmenį, nesant fizinio asmens, kuris padarė nusikalstamą veiką. Nėra įprasta, kad nusikaltimo subjektas gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik esant bendrininkavimui ir kaip bendrininkas, o tais atvejais, kai yra visi nusikalstamos veikos požymiai, bet bendrininkavimo nėra ar jo nustatyti negalima, – nusikalstamos veikos subjektas negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Kita vertus, pripažinus, kad juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės atvejais negalima konstatuoti bendrininkavimo, nepaisant to, kad veiką padarė fizinis asmuo, o preziumuojama ir juridinio asmens kaltė, iškilis sunkiai atsakomas klausimas – kaip už tą pačią veiką, kurią padarė vienas asmuo, bet dėl kurios kaltas ir kitas, atsakys abu asmenys, jei jie nėra bendrininkai. Abiejų asmenų valia nukreipta į nusikalstamos veikos padarymą, abiem atvejais konstatuojama kaltė dėl šios nusikalstamos veikos, vienas asmuo žino apie kito valią padaryti nusikalstamą ir daro tai kito naudai, bet jie nebus bendrininkai. Labai abejotina, ar būtų įmanoma tokia situacija ir ar kiltų

diskusijų šia tema, jei abu šie asmenys būtų fiziniai. Nepaaiškinama, kodėl ji tampa įmanoma, kai vienas iš asmenų yra juridinis asmuo.[II.6]

Bendrininkavimo subjektas turi būti baudžiamosios atsakomybės subjektas, pasižymintis tam tikromis savybėmis. Viena iš jų yra pakaltinamumas. Pakaltinamumas tai teisinė sąvoka, apibūdinanti asmens, padariusio baudžiamajame įstatyme numatytą veiką, psichinę būklę padarant veiką ir turinti esminę reikšmę jo atsakomybei. Tai gebėjimas darant veiką suvokti daromos veikos pobūdį ir valdyti savo poelgį. Pakaltinamumo įrodinėti nereikia. Preziumuojama, kad visi žmonės yra pakaltinami. Tačiau, ir ribotai pakaltinami asmenys – bendrininkavimo kontekste pripažįstami pakaltinamais. Ribotai pakaltinamu asmeniu teismas pripažįsta asmenį, kuris dėl psichikos sutrikimo, negalėjo visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų, bet nėra pakankamo pagrindo pripažinti jį nepakaltinamu. Ribotas pakaltinamumas siejamas tik su psichikos ligomis. Riboto pakaltinamumo sąvoka neapima tokių situacijų, kai asmens suvokimas yra sumažėjęs ne dėl psichikos ligos, o dėl kitų nuo jo nepriklausančių priežasčių, pavyzdžiui asmens socialinės ar psichinės brandos.[II.21 p. 325-331]

Ir kaip J.Kačerauskas pastebi, jog išimtyis šiuo klausimu yra negalimos. Nusikalstamai veikai vykdyti pasitelkus mažametį ar nepakaltinamą asmenį, tai negalima bus vertinti kaip bendrininkavimo. Tačiau teisinis šios situacijos vertinimas, teorijoje dar vadinamas tarpinio vykdymo problema, pasak J. Kačerausko yra aktualus ir bus pateiktas analizuojant nusikaltimo bendrininkų rūšis.

Apibūdinant bendrininkavimo subjektą, reikia paminėti ir specialaus subjekto sąvoką. Specialusis bendrininkavimo, kaip ir nusikaltimo subjektas, kaip nurodoma baudžiamosios teisės teorijoje, tai fizinis asmuo, kuris be pagrindinių požymių, t.y. amžiaus ir pakaltinamumo, turi papildomus, būtinus konkrečiai nusikaltimo sudėčiai požymius. Baudžiamosios teisės teorijoje specialiojo nusikaltimo subjekto požymiai yra klasifikuojami pagal požymius, kurie apibūdina socialinį vaidmenį: pareigybė, profesija, teisinė padėtis (pilietybė, teistumas), fizinės savybės (lytis, amžius), santykiai su nukentėjusiuoju (giminystės santykiai, tarnybinė, materialinė priklausomybė).[II.1 p. 194-195]

Bendrininkavimo atveju užtenka, kad bent vienas turėtų specialaus subjekto požymių.

Lietuvos Aukščiausias Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad jeigu pavyzdžiui, asmuo organizavo, kurstė ar padėjo sulaikytam, suimtam ar atliekančiam laisvės atėmimo bausmę asmeniui pabėgti iš sulaikymo vietos, jo veiksmai turėtų būti kvalifikuojami pagal BK 24 str. atitinkamą dalį ir BK 300 str. 1 d., nes nusikaltimo organizatoriais, kurstytojais ar padėjėjais gali būti bet kokie asmenys nepriklausomai nuo to, kad nusikaltimo vykdytojas yra specialus subjektas.

Taigi, įstatymo leidėjas aiškiai įvardina kokiomis savybėmis turi pasižymėti asmenys bendrininkavime:

- pakaltinami;
- abu turi būti sulaukę baudžiamojo įstatymo nustatyto atsakomybės amžiaus ribos.

Kitas būtinas bendrininkavimo požymis yra bent dviejų bendrininkų tarpusavio susitarimas veikti bendrai, siekiant realizuoti bendrus nusikalstamus ketinimus. Veikti bendrai turi būti susitarę bent du asmenys.[II.15]

Bendrininkų veikos bendrumas, nurodo G. Dambrauskienė, reiškia, kad kiekvienas iš nusikalstamos veikos dalyvių savo veika prisideda darant nusikalstamą veiką. Asmenų susitarimas, kaip teigia BK komentaro autoriai, bendrai atlikti nusikalstamą veiką galimas žodžiu, raštu, konkliudentiniais veiksmais. Bendrininkaujama paprastai aktyviais veiksmais, bet galimas ir neveikimas, t.y. tyčinis savo pareigų neatlikimas, turint tikslą tokiu būdu palengvinti ar sudaryti galimybes kitų bendrininkų nusikalstamiems veiksams.

Dėl bendro dalyvavimo darant nusikalstamą veiką atsiradę padariniai yra bendri visiems bendrininkams ir nėra priskiriami ar išskaidomi. Materialinėse nusikaltimų sudėtyse bendras dalyvavimas, kaip objektyviosios pusės požymis, reiškia, kad kiekvieno bendrininko dalyvavimas yra būtina sąlyga tam, kad nusikalstamus veiksmus galėtų padaryti kiti bendrininkai, pavojingų pasekmių atsiradimas yra vieningas visų bendrininkų veiklos rezultatas, tarp kiekvieno bendrininko veiklos ir bendro nusikalstamo rezultato yra priežastinis ryšys.[III.6]

Jei bendrininkaujant padaryta nusikalstama veika BK yra apibūdinta formalia sudėtimi, bendru rezultatu tokio bendrininkavimo yra pati veika. Baudžiamosios teisės vadovėlyje tai įvardijama kaip bendrų veiksmų visumos bendrai pasiektas rezultatas.

Nustatant priežastinį ryšį išaiškinama objektyvi įvykių seka. Norint padaryti teisingą išvadą labai svarbu žinoti teorinius priežastinio ryšio nustatymo aspektus. V.Piesliakas įvardija du priežastinio ryšio nustatymo etapus: 1) būtiniosios padarinių kilimo taisyklės nustatymas ir 2) priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas. Nustatyti padarinių būtiniosios kilimo sąlygos taisyklę itin svarbu tais atvejais, kai padarinių kyla dėl kelių asmenų nusikalstamų veikų, padarytų esant bendrininkavimo požymių.[II.21 p. 283-296]

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacine tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistojo A. N. kasacinį skundą. A. N. nuteistas už tai, kad dėl savanaudiškų paskatų, kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu padėjo sunkiai sužaloti du asmenis, bei sunaikinti didelės vertės svetimą turtą visuotinai, pavojingu būdu, t.y. panaudojant sprogstamąją medžiagą plastitą ir padėjus šį sprogmenį po V.M. automobiliu, o po to, į šį automobilį įsėdus V.M. ir E.G., tačiau G.B. klaidingai manant, kad į jį įsėdo ne E.G., o E.S, G.B. nuotolinio sprogmens valdymo įrenginiu susprogdino A.N. padėtą sprogmenį. Sprogimo metu buvo sunkiai sužaloti V.M. ir E.G. bei sunaikintas V.M. automobilis „Volvo 850“ Kasatorius nesutinka su nuteisimu pagal sBK 18 str. 6 d. ir sBK 111 str. Teigia, kad tarp jo padarytos veikos ir kilusių pasekmių nėra priežastinio ryšio. Jis tik padėjo

sprogmenis, o mygtuką nuspaudė G. B. Kasatoriaus veika sprogmenų padėjimas nesukėlė pasekmių, kol G.B. nesusprogdino mašinos. Kadangi G.B. turėjo tikslą nužudyti, tai jis paspaudė distancinio valdymo mygtuką, kai mašinoje buvo žmonės. Kasatorius teigia nenorėjęs nieko žudyti ir apie G.B. tikslus nežinojęs. Jis turėjo tikslą susprogdinti automobilį, bet ne žmones. Jis nežinojo sprogmenų galingumo. Taigi jo veikoje nėra kaltės dėl sBK 111 str.

Kolegija laiko, kad kasatorius pagrįstai nuteistas pagal sBK 18 str. 6 d. ir sBK 111 str. 1d. Jo teigimas, kad tarp jo padarytos veikos ir kilusių padarinių nėra priežastinio ryšio, neatitinka tikrovės. Sprogmenis po mašina padėjo būtent kasatorius. Sprogmenims būnant po mašina G.B. nuspaudė mygtuką, dėl ko įvyko sprogimas bei buvo sunkiai sužaloti du asmenys ir sunaikintas turtas. Sprogimą sukėlė G. B. Jis laikomas šio nusikaltimo vykdytoju. Kasatoriaus veika - sprogmenų padėjimas buvo būtina padarinių kylimo sąlyga, vienas iš padarinių atsiradimo etapų. Jo veika palengvino G.B. realizuoti BK 111 straipsnio objektyviuosius požymius. Patys padariniai yra dėsningi, jie išplaukia iš kasatoriaus padarytos veikos ir negali būti vertinami kaip atsitiktiniai padarytos veikos padariniai. Kasatorius darydamas veiką (padėdamas po mašina sprogmenis) suvokė, kad deda po mašina sprogmenis. Jis suvokė, kad sprogmenys dedami po mašina tam, kad distancinio valdymo būdu įvyktų sprogimas. Iš G.B. parodymų seka, kad kasatorius žinojo, kad sprogmenys bus naudojami ne tik prieš turtą, bet ir prieš žmones. Tokį žinojimą nulemia ir nusikaltimo padarymo laiko ir vietos pasirinkimas (miesto centras, dienos vidurys, aplink namai, praeiviai). Byloje nėra duomenų, kad kasatorius žinotų tikrąją sprogmenų sprogstamąją galią, dėl to jis ir nenumatė tikslų savo veikos padarinių. Iš bylos aplinkybių apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad kasatoriaus tyčia neapėmė kito žmogaus gyvybės atėmimo, bet apėmė galimus sveikatos sutrikdymus, kurių laipsnio jis negalėjo detalizuoti, kadangi tiksliai nežinojo sprogmenų sprogstamosios galios. Kasatoriaus teiginys, kad jis turėjo tikslą susprogdinti automobilį, bet ne žmones, ne visai atitinka bylos medžiagai ir veikos padarymo aplinkybėms. Jei asmuo nori tik susprogdinti automobilį, jis pasirinks kitokį veikimo būdą, negu buvo pasirinktas. Tačiau bet kokių atveju jis suvokė, kad sprogimo sukėlimas mašinoje esant žmonėms yra veika, kelianti pavojų kito žmogaus sveikatai ir galintį ją sutrikdyti. Tai suvokdamas ir numatydamas galimus padarinius kasatorius jų norėjo.[III.17]

Priežastinis ryšys yra vienas iš svarbiausių objektyviųjų momentų, kuris nubrėžia ribą iki kada galimas bendrininkavimas bei padeda atriboti bendrininkavimą nuo prisidėjimo prie nusikaltimo. Tarp kiekvieno bendrininko nusikalstamų veiksmų ar neveikimo ir atsiradusių bendrų padarinių (nusikalstamosiose veikose apibūdintose materialiomis sudėtimis) ar bendrai padarytos veikos (formaliose sudėtyse) turi būti nustatytas priežastinis ryšys. Tai reiškia, kad:

1) bendrininko veiksmai ar neveikimas laiko atžvilgiu yra pirmesni, negu bendrai padaryta veika ar kilę bendros veikos padariniai;

2) bendrininko veiksmai (neveikimas) yra būtina sąlyga darant bendrą nusikalstamą veiką ar atsirandant bendriems nusikalstamiems padariniams;

3) bendra nusikalstama veika ir bendri nusikalstami padariniai – dėsningas ir būtinas bendros bendrininkų veiklos rezultatas;

4) padaroma bendra nusikalstama veika ar atsiranda nusikalstamų padarinių būtent dėl bendrininkų veiksmų (ir (ar) neveikimo) visumos, o ne dėl kitų asmenų veiklos ar atsitiktinių aplinkybių.[II.15 p. 156]

Priežastinio ryšio buvimą tarp organizatoriaus, kurstytojo, padėjėjo veikos ir bendrų pasekmių galima patvirtinti tik tada, kai įsitikinama, kad kiekvienas iš šių bendrininkų savo veiksmais ar neveikimu buvo reikalingi ar net būtini bendroje nusikalstamoje veikoje, nes sudarė sąlygas veikti kitiems ir iš esmės papildė jų veiksmus. Tik nustatę šį momentą mes galime tvirtinti apie priežastingumo buvimą tarp minimų bendrininkų veiksmų ir bendro rezultato. Bendrininkavimo atveju objektyviają nusikaltimo sudėties pusę neretai realizuoja ne visi bendrininkai, o tik vykdytojas.[II.1 p.265]

Taigi, bendrininkavimui objektyviaja prasme būdinga tai, kad mažiausias bendrininkų skaičius yra du asmenys; subjektų veiksmų bendrumas; padarinių bendrumas; priežastinis ryšys tarp kiekvieno bendrininko veikos ir kilusių nusikalstamų padarinių.

Nustatant bendrininkavimą, būtina įrodyti ir subjektyviają jo pusę.

3. Subjektyvieji bendrininkavimo požymiai

Subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai apibūdina žmogaus vidinę, psichinę, savo elgesį suvokiančią, pateisinančią, nukreipiančią ir kontroliuojančią pusę. Subjektyvieji požymiai turi didžiulę reikšmę baudžiamojoje teisėje. Subjektyvieji požymiai yra asmens baudžiamosios atsakomybės pagrindas bei padeda teisingai kvalifikuoti padarytas veikas. Lietuvos baudžiamojoje teisėje neįmanoma baudžiamoji atsakomybė už padarytą veiką ir kilusią žalą nesant įstatymo numatytų subjektyviųjų požymių, t.y. už veiką padarytą nepakaltinamo asmens ar be kaltės. Taigi tinkamas teisinis asmens poelgio įvertinimas daug priklausys nuo teisingai nustatytų subjektyviųjų veikos požymių.[II.21 p.319-325]

Subjektyviajai bendrininkavimo pusei būdinga ne tik atitinkamas psichinis santykis su bendrai daroma nusikalstama veika ir jos padariniiais, bet ir atitinkami vidiniai santykiai tarp bendrininkų t.y. kaip pastebi F. Burčas nusikaltimo padarymas bendrai reikalauja tam tikro psichologinio bendrumo, psichinio ryšio tarp bendrai veikiančių asmenų. [II.27 p.103]

Kaip tvirtina S. Avetisianas bendrininko tyčinė kaltė yra specifinė, lyginant ją su asmens tyčia, kuris daro nusikaltimą vienas. Tas specifiškumas slypi intelektualiuose ir valiniuose bendrininko kaltės elementuose.[III.24]

Šie kaltės momentai, kuriems esant yra pagrindas daryti išvadą, kad yra kaltė įstatyme tiesiogiai neįvardinti, tačiau juos skiria baudžiamosios teisės teorija. Psichinis santykis su pavojinga veika bei priešastinio ryšio vystymusi teorijoje vadinamas intelektualiuoju kaltės momentu, o psichinis santykis su padariniais – valiniu kaltės momentu. Abu kaltės momentai yra vienodai reikšmingi išvadai, kad kaltė yra.[II.21 p.337]

Intelektualiniai elementai apima:

- a) savo ir bendrų veikų visuomeninio pavojaus suvokimą;
- b) kitų bendrininkų veikų visuomeninio pavojaus suvokimą;
- c) bendro nusikalstamo rezultato kilimo galimybės ar neišvengiamumo numatymą.

Valinis kaltės elementas sudaro bendro siekiamo nusikalstamo rezultato norą (esant tiesioginei tyčiai), ar abejingumą nusikalstamo rezultato atžvilgiu (netiesioginės tyčios atveju). Taigi, kaip matome, bendrininkaujant gali būti ir tiesioginė, ir netiesioginė tyčia. Daug buvo ginčytasi (ir iki šiol šie ginčai egzistuoja) dėl neatsargaus bendrininkavimo. Didesnė dalis mokslininkų (N.Tagancevas, N. Durmanovas, A. Piontkovskis, P. Telnovas ir kt.) tvirtino, kad bendrininkavimas gali būti tik tyčinis. Tačiau buvo ir tokių, kurie numatė ir neatsargų bendrininkavimą (N. Sergejevskis, G. Kolokolovas, A. Traininas ir kt.), pateikdami tam tikrus kazusus, kai keli asmenys kartu padarydavo neatsargų nusikaltimą. Tačiau visgi laimėjo tyčinės bendrininkų kaltės formos doktrina, kuri ir buvo įtvirtinta LR BK.[III.24]

Neatsargumas negali sukurti to išorinio ir vidinio suderinamumo tarp pavienių asmenų veiksmų, kuris būdingas ir būtinas bendrininkavimui.[II.15 p.159]

Subjektyvieji bendrininkavimo požymiai yra tyčia, kurios esmė tame, jog kiekvienas bendrininkas suvokia, kad jis dalyvauja bendrai su kitais asmenimis jam inkriminuoto nusikaltimo padaryme. Tyčia padaryti nusikalstamą veiką bendrininkaujant yra susitarimo, kuris sudaromas tarp bendrininkų iki veikos padarymo, ar jos metu, pasekmė.[III.15]

Nusikalstamos veikos motyvas pagal baudžiamosios teisės teoriją yra veikos priešastis, paskata, nusikalstamo elgesio varomoji jėga ar savęs pateisinimas. Nusikalstamos veikos padarymo tikslas – tai asmens siekiai, susiję su nusikalstamos veikos padarymu, priešastys, dėl ko jis nusprendė padaryti nusikalstamą veiką.[II.21 p.413-414]

Mokslininkai sutaria, kad visų bendrininkų tikslai ir motyvai gali sutapti, o gali ir skirtis. Tačiau tai neturi reikšmės iki tol, kol motyvai ir tikslai nėra įtvirtinti konkrečioje nusikaltimo sudėtyje. Tokiu atveju privalu, kad kiti bendrininkai žinotų apie vykdytojo tikslus ir motyvus, ir kad jie sąmoningai padėtų įgyvendinti juos. Teisinė pastarųjų reikšmė, kaip nurodo LR BK komentaro

autoriai, priklauso nuo jų svarbos bendrai daromos nusikalstamos veikos sudėtyje. Jei motyvas, tikslas yra būtini sudėties požymiai, visi bendrininkai privalo juos žinoti ir jais vadovautis. Tokiu atveju jų veika gali būti kvalifikuojama pagal tą patį BK straipsnį ar dalį, o jei bendrininkas vadovavosi kitais bendrais nusikalstamos veikos sudėtyje nenumatytais motyvais, tikslais, jo veiksmai ar neveikimas negali būti kvalifikuojami pagal tą patį BK straipsnį ar dalį.

Kartu pažymėtina, kad kiekvieno bendrininko tyčia yra individuali ir jos turinys priklauso nuo bendrininko dalyvavimo darant bendrą nusikalstamą veiką vaidmens, pobūdžio, nuo to, kaip nusikalstamos veikos sudėties požymius atspindi jo sąmonė, valia.[II.15 p.158]

Taigi, bendrininkavimo rūšys išskiriamos pagal du kriterijus, t.y.:

- bendrininkų susitarimą;
- vaidmenų pasidalijimą.

Baudžiamosios teisės teorijoje, pagal bendrininkų susitarimą, galima išskirti:

1) bendrininkavimas be išankstinio susitarimo.

Leidžiama pasiekti susitarimą ir veikos darymo metu, tačiau galutinis momentas iki kada turi susitarti yra veikos pabaiga.

2) bendrininkavimas su išankstiniu susitarimu.

Išankstinis bendrininkų susitarimas - reiškia, kad bendrininkai turi susitarti dėl nusikalstamos veikos padarymo vietos, laiko iki objektyvios pusės realizavimo pradžios (t.y. rengimosi stadija), t.y. iki pirmo veiksmo, kuris įeina į veiką.

Pagal vaidmenų pasidalijimą išskiriamas:

1) paprastas bendrininkavimas.

Šiuo atveju visi nusikaltimo bendrininkai vaidina vykdytojų vaidmenis ir nėra kitų rūšių bendrininkų.

2) sudėtinis bendrininkavimas.

Ši forma bus tada, kai darant nusikalstamą veiką, be vykdytojų dalyvauja kitų rūšių bendrininkai (pvz., padėjėjai, kurstytojai).[II.1 p.269]

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad nėra bendrininkavimo aplamai. BK 24 str. nurodo bendrus bendrininkavimo požymius, tačiau yra tik bendrininkavimas padarant konkretų BK specialiojoje dalyje numatytą nusikaltimą. Todėl ir bendrininkavimo požymiai įrodinėtini tik konkrečios nusikalstamos veikos, dėl kurios pateiktas kaltinimas atžvilgiu. Pavyzdžiui, kaltinimas asmeniui buvo pateiktas ir jis nuteistas dėl bendrininkavimo padarant plėšimą, pasireiškusį mobilaus telefono pagrobimu panaudojant fizinį smurtą, grupėje iš anksto susitarusių asmenų. BK 24 str. nuostatos, apibrėžiančios bendrininkavimą, nereikalaujama, kad visi bendrininkai pilnai realizuotų jiems inkriminuoto nusikaltimo sudėtį. Bendrininkai gali būti pasiskirstę vaidmenimis. Tuo atveju tiesiogiai nusikaltimą padaro ne visi, o tik kai kurie bendrininkai (sudėtinis bendrininkavimas).

Kitais atvejais visi ar kai kurie bendrininkai realizuoja tik dalį jiems inkriminuoto nusikaltimo sudėties požymių (paprastas bendrininkavimas). Galima, situacija, kai asmuo realizavo dalį numatytų plėšimo objektyviųjų požymių- dalyvavo pagrobiant mobilų telefoną, tačiau nenaudojo smurto. Tačiau esant kelių asmenų susitarimui padaryti plėšimą ir vaidmenų pasiskirstymui tarp bendrininkų, tai netrukdo kiekvieno bendrininko padarytą veiką vertinti kaip plėšimą.[III.7]

Taigi, subjektyviajai bendrininkavimo pusei būdinga tyčinė bendrininkavimo subjektų kaltės forma, bendrininkų susitarimas, bendrininkų pakaltinamumas, kartais tikslai ir motyvai.

Bendrininkavimo rūšies, bendrininkų vaidmens nustatymas kiekvienu konkrečiu atveju sudaro galimybes ne tik teisingai kvalifikuoti bendrininkų veiką, bet ir nustatius kaltumo laipsnį individualizuoti bausmę. Todėl tikslinga aptarti nusikaltimo bendrininkų rūšis.

II Nusikaltimo bendrininkų rūšys

Dar 1934 metais P. Malakauskis, analizuodamas bendrininkų rūšis nurodo, jog priklausomai nuo dalyvavimo nusikaltime laipsnio galima skirti „principalinius“ arba vyriausiuosius bendrininkus ir padėjėjus arba antraeilius bendrininkus. Pirmieji yra tie, kurie iš tikrųjų dalyvavo nusikalstant. Antraisiais vadinami tie, kurie bendrininkams padėjo tik lengviau nusikalsti, kurie ir be jų būtų buvę nusikalstę.[II.16 p.36]

Galiojantis BK numato baigtinį nusikalstamos veikos bendrininkų rūšių sąrašą. BK 24 straipsnio 2-6 dalyse nurodyti tokie bendrininkai:

- 1) vykdytojas;
- 2) organizatorius;
- 3) kurstytojas;
- 4) padėjėjas.

Nors baudžiamasis įstatymas tiesiogiai nenurodo, tačiau teorijoje ir praktikoje išgraduojamos bendrininkavimo rūšys pagal pavojingumą:

- 1) organizatorius;
- 2) vykdytojas;
- 3) kurstytojas;
- 4) padėjėjas.

1. Vykdytojas

BK 24 str. 3 d. nustato, kad vykdytojas yra asmuo, nusikalstamą veiką padaręs pats arba pasitelkęs nepakaltinamus asmenis arba nesulaukusius šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenis, arba kitus asmenis, kurie dėl tos veikos nėra kalti. Jeigu nusikalstamą veiką padarė keli asmenys kartu, tai kiekvienas iš jų laikomas vykdytoju (bendravykdytoju). Pavyzdžiui, bylose dėl nužudymų kai keli asmenys veikia kartu, turėdami tyčią nužudyti ir patys tiesiogiai dalyvauja atimant gyvybę nukentėjusiajam, tai jie visi yra nužudymo vykdytojai (bendravykdytojai). Be to, nėra būtina, kad kiekvienas iš tokių vykdytojų padarytų mirtinus sužalojimus, pakanka, kad tai padarytų bent vienas iš jų.

Paprastai, kaip teigiama BK komentare, nusikalstamos veikos sudėtį gali realizuoti vienas asmuo arba galima situacija, kai bendrai numatytą veiką įvykdo keli vykdytojai. Tačiau nusikaltimo vykdytojais gali būti ir tie bendrai veikiantys asmenys, kurie nors tiesiogiai neatlieka nusikalstamos veikos sudėtyje aprašytų veiksmų, bet suteikia jiems būtiną pagalbą. Pavyzdžiui, seksualinio prievartavimo byloje vykdytojas bus asmuo, kuris tik naudojo smurtą. Todėl terminas “padaręs

nusikalstamą veiką” BK 24 str. 3 d. prasme reiškia padarymą veikos (veikimo ar neveikimo), kuri įvardijama kaltininkui inkriminuoto BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje. Pavyzdžiui, analizuojant teismų praktiką pagal BK 150 str. seksualinis prievartavimas - tai lytinės aistros tenkinimas su žmogumi prieš jo valią analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu panaudojant fizinį smurtą ar grasinant jį tuoj pat panaudoti ar kitaip atimant galimybę priešintis ar pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle. Taigi nusikalstama veika BK 150 straipsnyje įvardyta žodžiais “lytinės aistros tenkinimas panaudojant fizinį smurtą ar grasinant jį tuoj pat panaudoti, ar kitaip atimant galimybę priešintis ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo būkle”. Smurto pavartojimas šioje nusikaltimo sudėtyje siejamas su siekimu palaužti nukentėjusiosios pasipriešinimą. Asmenys pilnai ar bent iš dalies tenkinę lytinę aistrą ir naudoję grasinimus, fizinį smurtą siekiant palaužti nukentėjusiosios pasipriešinimą, laikomi šių nusikaltimų vykdytojais. Be to nusikaltimo vykdytojais laikomi ir tokie asmenys, kurie vien tik pavartojo smurtą, siekiant palaužti pasipriešinimą arba vien tik tenkino lytinę aistrą oraliniu analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu, bet smurto nevartojo.[III.9]

Kitas teismų praktikos pavyzdys, kai įstatymas nereikalauja, kad keliems asmenims padarant nusikaltimą bendrininkaujant (BK 24 str. 1 d.) visi bendrininkai padarytų visus veiksmus aprašytus BK 180 str. dispozicijoje. Nusikaltimo bendrininku ir, skyrium imant, vykdytoju laikomas ir tas asmuo, kuris pilnai realizavo plėšimo objektyviusius požymius (grobė turtą ir naudojo smurtą), ir tas, kuris bent iš dalies realizavo kai kuriuos objektyvius plėšimo požymius, aprašytus BK 180 str. 1 d. (tik grobė turtą arba tik naudojo smurtą). Kaip nustatyta nuosprendyje R.Arlovas panaudojo fizinį smurtą ir pagrobė nukentėjusiojo L.Andriukaičio turtą, t.y. pilnai realizavo BK 180 str. 1 d. aprašytą plėšimo sudėtį, L.Misiukevičius laikė nukentėjusįjį už rankų, t.y. atėmė galimybę priešintis, o kasatorius stovėjo šalia tuo metu, kai kitas bendrininkas grobė turtą. Buvimas šalia, tuo metu, vienas asmuo laiko nukentėjusįjį už rankų, o kitas grobia turtą, nukentėjusiojo suprantamas kaip trečiojo bendrininko buvimas, kaip psichinis smurtas, t.y. grasinimas nukentėjusiajam, kad nevykdant reikalavimo ir priešintis, kasatorius gali panaudoti fizinį smurtą. Taigi stovėdamas šalia nukentėjusiojo kitiems asmenims grobiant turtą kasatorius savo veika grasino nukentėjusiajam, t.y. iš dalies realizavo plėšimo objektyviusius požymius. Šiuo atveju vieni bendrininkai (R.Arlovas) pilnai, kiti (L.Misiukevičius ir E.Baikovas) iš dalies realizavo BK 180 str. numatytą nusikaltimo sudėtį. Todėl teismas pagrįstai kasatorių pripažino plėšimo nusikaltimo vykdytoju, nors, jo žodžiais tariant, jis fizinio smurto nenaudojo, turto tiesiogiai neužvaldė.[III.14]

Tačiau galima ir kitokia situacija, kai tariamas padėjėjas pasižymi gan dideliu aktyvumu bei prisideda prie nusikaltimo, toks asmuo pripažįstamas vykdytoju (bendravykdytoju). Pavyzdžiui, kasaciniame skunde nurodyta, kad kasatorė nepagrįstai pripažinta visų nusikaltimų bendravykdytoja, nes ji tik atveždavo į įvykio vietą bendrininkus ir laukdavo savo automobilyje ar

šalia pastatų, padėdavo daiktus sudėti į automobilį ir parvežti, į gyvenamąją patalpą nesibraudavo, niekam negrasino, smurto nenaudojo, apie plėšimą sužinojo tik kai nusikaltimas jau buvo padarytas, todėl jos veiksmai negali būti vertinami kaip bendravykdytojos, kad V.Daunoravičienė, tikslu realizuoti nusikalstamus sumanymus, iš anksto tardavosi su kitais bendrininkais dėl bendrų nusikalstamų veiksmų, buvo pakankamai aktyvi nusikaltimų dalyvė: pažinodama nukentėjusiuosius, nurodydavo bendrininkams jų sodybas ir laiką, kada jų nebūna namuose, savo automobiliu nuveždavo juos į nusikaltimų vietas, laukdavo jų automobilyje, padėdavo sukrauti į automobilį pagrobtus daiktus ir po to juos tarpusavyje pasidalindavo. Pagal baudžiamosios teisės teoriją ir susiklosčiusią teisminę praktiką, nusikaltimų vykdytojais be asmenų, tiesiogiai padariusių nusikaltimo sudėtyje numatytus veiksmus, taip pat pripažįstami ir tie bendrai veikiantys asmenys, kurie tuo pačiu metu būdami su kitais vykdytojais nusikaltimo padarymo vietoje, tiesiogiai suteikė jiems būtiną pagalbą. Šiuo atveju V.Daunoravičienė, vairuodama automobilį, palengvindavo bendrininkams galimybę patekti į nusikaltimų padarymo vietas, pagrobti didesnę kiekį daiktų ir greičiau pasišalinti iš nusikaltimo vietų. Kadangi V.Daunoravičienė su kitais bendrininkais veikė, pasiskirsčius vaidmenimis, todėl ji pagrįstai pripažinta bendravykdytoja.[III.10]

Todėl atblokuojant vykdytoją nuo padėjėjo reikia įvertinti būtiną pagalbą teikimą ir padėjėjo veiklą, turint omenyje, kad padėjėjas prisideda prie nusikalstamos veikos tik tada, kai kiti bendrininkai jau yra apsisprendę padaryti nusikalstamą veiką.

Kiekvieno bendrininkavimo atveju vykdytojui tenka ypatingas vaidmuo – jis realizuoja visų bendrininkų nusikalstamus ketinimus. Jei nėra vykdytojo, neįmanomas bendrininkavimas. Iš vykdytojo veiksmų sprendžiama apie nusikaltimo baigtumo laipsnį. Jei vykdytojo nusikalstama veika sustojo pasirengimo ar pasikėsinimo stadijoje, tai laikoma, kad ir kiti bendrininkai baigė savo veiką atitinkamose stadijose.[II.1 p.273]

Tarpinio vykdymo problemą išsamiai išnagrinėjo J. Kačerauskas, teigdamas, kad negalima tapatinti bendrininkavimo ir tarpinio vykdymo. Nors tai neabejotinai glaudžiai susiję su vienu iš bendrininkų, t.y. vykdytoju. Tai dvi atskiros baudžiamosios teisės kategorijos. A. Arutinovas teigia, kad tarpinio vykdymo klausimas negali būti siejamas su bendrininkavimu, nes terminas nusikaltimo vykdytojas gali būti vartojamas tik tada, kai kalbama apie bendrininkavimą. Kai nusikaltime dalyvauja tik vienas asmuo, negalime kalbėti apie vykdytoją ir apie bendrininkavimą. Šiuo atveju yra individualiai veikiantis asmuo, kuris pripažįstamas ne nusikalstamos veikos vykdytoju, o jos subjektu. LR BK įteisina tris galimas tarpinio vykdymo situacijas, t.y. vykdytoju pripažįstamas asmuo, kuris pasinaudojo nesulaukusių LR BK 13 straipsnyje, nustatyto amžiaus asmeniu; b) asmuo, pasinaudojęs nepakaltinamais asmenimis; c) asmuo, kuris pasinaudojo dėl tos veikos nekaltais asmenimis. J. Kačerausko nuomone, tai, kad įstatyme, t. y. BK 24 straipsnio 3 dalyje, tarpinis vykdymas apibūdinamas vykdytojo apibrėžime, neturi formuoti klaidingos nuomonės, kad

asmuo nusikalstamoje veikoje pasinaudojęs netraukiamais baudžiamojon atsakomybèn asmenimis, yra vykdytojas. Jis gali bũti vykdytojas, o gali juo ir nebũti, priklauso nuo to, ar yra bendrininkavimo situacija, t.y. ar šalia tokio asmens yra kitas bendrininko požymius atitinkantis asmuo. Tarpinio vykdymo situacijoje betarpiškai nusikalstamoje veikoje dalyvaujančius asmenis priskirti nusikalstamos veikos priemonėms ir įrankiams taip pat netikslinga bent jau dėl moralinių nuostatų: jei įrankiai ir neišgyvena jokių neigiamų emocijų dėl įvykdytos nusikalstamos veikos, tai asmenys nors ir nepakaltinami, nekalti ar nesulaukę amžiaus, tinkamo patraukti baudžiamojon atsakomybèn – gali patirti tam tikrų neigiamų emocijų. Nors minėtų asmenų priskyrimui prie įrankių ar priemonių pritaria kai kurie rusų mokslininkai, pvz., A. P. Kozlovas ir teigia, kad tokiose situacijose šių asmenų sąmonė veikiama komandos atitinkamai elgtis, dėl to šie žmonės neišivaizduoja savo elgesio realaus pavojingumo. Vadinasi, jie yra lyg užprogramuotos raketos. Reikia pritarti J. Kačerausko nuomonei, kad asmuo, kuris pasinaudos nepakaltinamais, nesulaukusiais įstatyme numatyto amžiaus ir nekaltais asmenimis bus pripažintas nusikalstamos veikos vykdytoju tik tuomet, kai nusikalstamą veiką bendrai įvykdys bent trys asmenys iš kurių bent du atitiks bendrininkams keliamus reikalavimus. Kitu atveju toks asmuo gali bũti pripažįstamas nusikalstamos veikos subjektu.[II.13]

J. Wessels išskiria vykdytojo ir bendrininko sąvokas. Pagal formaliąją objektyviają teoriją vykdytojas yra tas, kuris pats atlieka visą ar (dalinai) veikos sudėtį realizuojantį poelgį. Bendrininkas yra tas, kuris prie veikos sudėties realizavimo prisideda tik padėdamas paruošti ar paremdamas jos realizavimą. Autorius pažymi, kad ši iki 1930 metų teisės moksle vyravusi teorija yra per siaura. Jos silpnumas yra tas, kad nesugebama paaiškinti netiesioginio vykdytojo statuso, be to, bendros veikos įvykdymo atveju užkulisiuose liekantis „gaujos vadas“ neapibrėžiamas kaip bendras vykdytojas. Subjektyvioji teorija, vadovaudamasi veikos dalyvių valios kryptingumu bei vidiniu teikimu vykdytoju laiko tą, kuris elgiasi su vykdytojo valia ir veikia jam reikalinga kaip „nuosava“. O bendrininkas yra tas, kuris veikia turėdamas bendrininko valią ir nori skatinti arba remti veiką kaip „svetimą“. Tačiau, autoriaus nuomone, prisilaikant grynai subjektyvaus ar grynai objektyvaus požiūrio neįmanoma teisingai vykdymo atskirti nuo bendrininkavimo. Kiekviena baudžiamoji veika – iš objektyvių ir subjektyvių elementų susidedanti prasminė vienovė: taigi vykdymą ir bendrininkavimą vieną nuo kito teisingai atskirti galima veikos sudėties, numatytos įstatyme, pagrindu panaudojus objektyviųjų ir subjektyviųjų kriterijų sintezę. Geriausias kelias sprendžiant šį uždavinį – panaudoti veikos valdymo principą. Pagal šį principą vykdytojas yra tas, kuris kaip pagrindinis veikėjas (pagrindinė figūra) pakreipia įvykių eigą ar prie to prisideda, taigi pagal savo valią gali leisti, kad veikos sudėtis būtų realizuota ar sustabdyti jos vykdymą. Bendrininkas yra tas, kuris pats nevaldydamas veikos, kaip realių įvykių „šalutinė figūra“ paskatina veikos įvykdymą arba kitaip prisideda prie to. Taigi ar atskiras dalyvis turi šį glaudų „veikos

valdymu“ vadinamą santykį su veikos sudėties įgyvendinimu, turi nustatyti teismas, įvertinęs visas konkrečiau atvejo aplinkybes.[II.26 p.161-166]

Taigi, kiekvieno bendrininkavimo atveju vykdytojui tenka ypatingas vaidmuo – jis realizuoja visų bendrininkų nusikalstamus ketinimus. Jei nėra vykdytojo, neišmanomas bendrininkavimas.

Nusikalstamos veikos bendrininku, be vykdytojo, pripažįstamas ir organizatorius.

2. Organizatorius

Pagal 1961m. BK 18 straipsnio 4 dalį nusikaltimo bendrininku – organizatoriumi laikomas asmuo, organizavęs nusikaltimo padarymą ar vadovavęs jo padarymui. 2000 m. BK 24 straipsnio 4 dalyje duotas platesnis organizatoriaus veiklos apibūdinimas: tai yra asmuo, subūręs organizuotą grupę ar nusikalstamą susivienijimą, jiems vadovavęs ar koordinavęs jų narių veiklą arba parengęs nusikalstamą veiką ar jai vadovavęs. Organizatoriaus veikla lyginant su kitomis bendrininkų rūšimis yra pavojingiausia, nes toks asmuo vadovauja nusikalstamos veikos pasiruošimui ar jau darant nusikalstamą veiką: sukuria nusikalstamos veikos planą, numato jo vykdymo būdą, verbuoja asmenis nusikaltimo padarymui, paskirsto jiems vaidmenis, savo veiksmais suvienija kitų bendrininkų pastangas ir pan.[III.20]

Tam tikrais aspektais organizatoriaus ir padėjėjo veikla padarant nusikalstamą veiką yra panaši. Daugiausia panašumų tarp padėjėjo ir organizatoriaus nusikalstamos veikos yra tada, kai padėjėjas vykdo intelektinę pagalbą, duodamas nurodymus, patarimus bei teikdamas priemones, ir organizatoriaus veiksmų, koordinuojant, parengiant nusikalstamą veiką ir vadovaujant nusikaltimo bendrininkų veiksams. Esminis nusikaltimo organizatoriaus požymis yra tai, kad jis sujungia ir nukreipia kitų bendrininkų pastangas, sukuria sistemą organizuotumą bendroje nusikalstamoje veikoje – ar atskirose jos stadijose, ar jau nusikaltimo darymo metu. Tačiau, norint pripažinti vieną iš bendrininkų organizatoriumi, nebūtinai visi šie organizaciniai veiksmai turi būti jo veikoje, užtenka bent vieno iš jų. Padėjėjo skiriamasis požymis yra tai, kad jis paprastai savo nusikalstama veika prie kitų bendrininkų veiklos prisideda tada, kai šiems jau yra susiformavęs sumanymas padaryti nusikaltimą.[III.21]

Organizatoriaus veikla yra įvairi, visada aktyvi ir reikšminga, nes jis vadovauja nusikaltimo pasiruošimui – lenkia, verbuoja asmenis dalyvauti nusikaltime, juos suvienija, kuria nusikalstamos veiklos planus, numato jų įvykdymo būdus, priemones ir t.t. Organizatoriumi gali būti pripažįstamas asmuo, atlikęs bent vieną iš minėtų organizacinių veikslių.

Kasacine tvarka buvo išnagrinėta baudžiamoji byla, kurioje A.Glušokas nuteistas už tai, kad, bendrininkavo užvaldant svetimą turtą, t.y. padėjo A.Valiukui ir J.Vainauskui pagrobti

nukentėjusiojo A.Minevičiaus turtą, būtent: A.Valiukui ir J.Vainauskui nurodė nusikaltimo objektą – A.Minevičiaus dviratį ir mobilųjį telefoną, nusikaltimo padarymo vietą, laiką ir kitas jo padarymo aplinkybes, o A.Valiukas ir J.Vainauskas, veikdami bendrai, panaudodami prieš nukentėjusįjį A.Minevičių fizinį smurtą, užvaldė jo dviratį, mobiliojo ryšio telefoną ir kitą turtą. Byloje nustatyta, kad A.Glušokas veikė ne kaip padėjėjas, o kaip organizatorius, nes jis nurodė bendrininkams nusikaltimo objektą, vietą, laiką ir kitas nusikaltimo padarymo aplinkybes. Nustatyta ir tai, kad tik A.Glušokas pažinojo nukentėjusįjį, žinojo, kad jis turi vertingų daiktų, tik jis žinojo, kada ir koku keliu nukentėjusysis dviračiu grįžta iš mokyklos. A.Glušokas parengė nusikaltimo planą, nurodė, ką bendrininkai privalo padaryti, kokį rezultatą pasiekti, pats tiesiogiai vadovavo darant nusikaltimą, nuvežė bendrininkus į nusikaltimo vietą ir sutartoje vietoje laukė jų su pagrobtais daiktais. Sumanymas užvaldyti nukentėjusiojo A.Minevičiaus turtą kilo A.Glušokui, kad jis surado ir suvienijo nusikaltimo bendrininkus, nurodė jiems nusikaltimo padarymo laiką, vietą ir kitas aplinkybes. Tokie A.Glušoko padaryti veiksmai rodo, kad jis dalyvavo darant nusikaltimą atlikdamas organizatoriaus vaidmenį, t.y. buvo nusikaltimo organizatorius.[III.11]

Taigi, BK nurodo baigtinį alternatyvių veikų, iš kurių vieną atlikęs asmuo laikomas organizatoriumi, sąrašą:

- 1) subūrė organizuotą grupę;
- 2) subūrė nusikalstamą susivienijimą;
- 3) vadovavo organizuotai grupei;
- 4) vadovavo nusikalstamam susivienijimui;
- 5) koordinavo organizuotos grupės veiklą;
- 6) koordinavo nusikalstamo susivienijimo narių veiklą;
- 7) parengė nusikalstamą veiką;
- 8) vadovavo nusikalstamai veikai.

Esminis tokio bendrininkavimo požymis yra tai, kad jis suvienija ir nukreipia kitų bendrininkų pastangas, sukuria sistemą, organizuotumą bendrai nusikalstamai veikai – ar išankstinėse jos stadijose, ar jau nusikalstamos veikos darymo metu.[II.15 p.161]

BK Specialios dalies normos, nustatančios, kad vien pati organizacinė veikla yra baigtas nusikaltimas, liudija, jog organizatoriaus veikla, lyginant su kitomis bendrininkų rūšimis yra pati pavojingiausia. Pavyzdžiui, BK 249 straipsnio 3 dalis nurodo, kad pagal šią dalį atsako nusikalstamo susivienijimo nariai, kurie jį organizavo, kūrė, vadovavo. Nusikalstamo susivienijimo organizavimas gali pasireikšti asmenų parinkimu, jų suvienijimu bendrai nusikalstamai veikai, ginklų, sprogstamųjų medžiagų, transporto, ryšio ar kitokių priemonių įgijimu ir kitais veiksmais. Nusikalstamo susivienijimo organizavimas laikomas baigtu nusikaltimu atlikus bent dalį šio susivienijimo kūrimo veiksmų.[III.1]

Apibendrinant, galima teigti, kad esminis organizatoriaus požymis yra tai, kad jis suvienija ir nukreipia kitų bendrininkų pastangas, sukuria sistemą, organizuotumą bendrai nusikalstamai veikai.

Bendrininkų rūšyse, įvardytose BK 24 straipsnyje, išskirti ir nusikalstamos veikos kurstytojais.

3. Kurstytojas

LR BK 24 str. 5 dalis nurodo, kad kurstytoju yra asmuo, palenkęs kitą asmenį daryti nusikalstamą veiką. 1961m. Baudžiamojo kodekso 18 straipsnyje kurstytojo samprata buvo aiškinama analogiškai.

J. Wessels teigimu, kurstytojas yra tas, kuris kitą asmenį paskatina padaryti tyčinę, priešingą teisei veiką. Paskatinti reiškia padėti apsispręsti padaryti veiką.[II.26 p.180]

Kurstytojas yra nusikalstamos veikos iniciatorius, kadangi sukelia kitiems asmenims norą padaryti nusikalstamą veiką, sukelia pasiryžimą, norą padaryti nusikalstamą veiką. Nusikalstamo sumanymo autoriumi nebūtinai turi būti pats kurstytojas. Kurstymo būdai didžia dalimi priklauso nuo kurstytojo ir kurstomojo charakterio savybių, tarpusavio santykių, tad ir yra patys įvairiausi. Kaip teigia J. Wessels, tinkamos priemonės paveikti asmens valią ir jį kurstyti be kitų, gali būti kurstomojo įkalbinėjimas, tam tikri norai ir stimulai (net ir tada, kai tai yra pateikta klausimo forma), dovanos, atlyginimo pažadėjimas, klaidos dėl motyvų sukėlimas, piktnaudžiavimas pavaldumo santykiais, grasinimai ir t.t. Paprasto neveikimo nepakanka, nes jis nedaro jokio psichologinio poveikio.[II.26 p.180]]

Taigi, kurstymo būdai, įstatyme neišvardijami, tačiau kurstyti visada, net ir užmaskuota forma, galima tik aktyviais veiksmais.

Kurstymas, kaip teigiama LR BK komentare, visada turi būti konkretus, t.y. lenkiama padaryti konkrečią nusikalstamą veiką arba bent jau apibūdintą rūšiniais požymiais, sukeliančią įvairaus sunkumo, bet vieno pobūdžio padarinius (pvz., nusikaltimus sveikatai, asmeniui).

Bendro pobūdžio poveikis, kai nesikreipiama į konkrečius asmenis, nenurodomas objektas, o tik siekiama sukelti nesveikas pažiūras, polinkius, neteisingus vertinimus (pvz., aukštinami asmenys, pažeidinėjantys įstatymus), nėra kurstymas baudžiamojo bendrininkavimo aspektu.[II.17 p.141]

Subjektyviajai bendros kurstytojo ir kurstomojo asmens veiklos pusei būdinga tyčia. Su šia BK komentaro autorių nuostata sutinka ir J. Wessels ir teigia, kad kurstytojo tyčia turi būti nukreipta į tai, kad konkretus vykdytojas ar individualiai apibrėžtų asmenų grupė apsispręstų padaryti pagal pagrindinius bruožus konkretizuotą veiką, tą veiką darytų ir ją baigtų. Šie

pagrindinės veikos konkretizavimo reikalavimai nėra įvykdyti, jei valia yra nukreipta tik į kitų asmenų bendrą paskatinimą daryti nekonkretizuotus baudžiamuosius poelgius, pvz., vogti iš parduotuvių arba užpulti bankus ar kitus, tik pagal rūšį apibrėžtus objektus. Antra vertus, kurstytojas neprivalo žinoti visų darytinės veikos įvykdymo smulkmenų. Tačiau jo tyčia turi apimti bent jau tiek konkrečių veikos požymių, kad konkretų individualizuotą įvykį būtų galima atpažinti kaip šią veiką. Kurstytojo tyčia turėtų apimti ypač tas aplinkybes, nuo kurių priklauso sukurstyto asmens “tyčia padarytos priešingos teisei pagrindinės veikos” buvimas. Jeigu konkrečios pagrindinės veikos neteisėtos veikos sudėčiai priklauso specialūs subjektyvieji veikos sudėties požymiai, tai kurstytojas turi žinoti, kad esama šių požymių. Taip, pvz., kurstantysis apgaulinėtis turi žinoti, kad sukurstytas asmuo objektyvią veikos sudėtį įvykdys tyčia, turėdamas ketinimus pats gauti ar tretiesiems asmenims padėti priešingą teisei turtinę naudą. Jei kurstytojas nežino apie tokio pobūdžio aplinkybes ar klaidingai mano, kad egzistuoja tokios aplinkybės, kurios iš tikrųjų egzistuodamos pašalintų tyčia padarytos priešingos teisei veikos buvimą, tai atitinkamos kurstytojo tyčios nėra.[II.26 p. 181]

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacinėje byloje nustatė, kad A. Trumpickienė pripažinta kalta ir nuteista už tai, kad sukurstė E. Kalasūną įvykdyti tyčinį Jono Trumpicko nužudymą, įkalbėdama E. Kalasūną jį sumušti, o vėliau padėjo E. Kalasūnui ir kitiems padaryti nusikaltimą, suderinusi pastarųjų atvykimo laiką, palikusi atrakintas buto duris, sudarė sąlygas atvykusiems asmenims patekti į J. Trumpicko kambarį, kur jį E. Kalasūnas ir kiti, veikdami bendrai, sumušė, padarydami sužalojimus, nuo kurių visumos, sukėlusios skausmą, centrinės nervų sistemos reguliuojančios funkcijos bei plaučių spontaninės ventiliacijos sutrikdymą bei politrauminį šoką, J. Trumpickas vietoje mirė. A. Trumpickienė veikė kaip nužudymo bendrininkė padėjėja. Tačiau, kad A. Trumpickienė veikė kaip nužudymo kurstytoja, nepagrįsta, nes nebuvo nustatyta, kad ji kurstė nužudyti – atimti J. Trumpickui gyvybę. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad kurstytojas ar organizatorius vykdydamas savo veiksmus turi veikti tiesiogine tyčia, t. y. ne tik numatyti, bet ir norėti atitinkamų padarinių, šiuo atveju J. Trumpicko mirties. Teismo nuosprendžiu nustatyta, kad E. Kalasūnas ir kiti J. Trumpicką nužudė veikdami netiesiogine tyčia, t. y., kad jie nenorėjo J. Trumpicko mirties, bet sąmoningai leido jai kilti, taigi nei E. Kalasūnas, nei kiti asmenys nebuvo sukurstyti nužudyti (atimti gyvybę), nes nėra nustatyta, kad jie to norėjo.[III.19]

Kurstytojas gali veikti ir provokuojančiais tikslais, norėdamas demaskuoti kaltininką.[II.15 p.162]

Tokią nuostatą įtvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Išnagrinėjus kasacinę bylą K. Ramanauskas nuteistas už tai, kad būdamas valstybės pareigūnu priėmė kyšį. Būtent, jis dirbdamas Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūros prokuroru ir pagal šias pareigas galėdamas priimti sprendimą tiriamojame byloje, kurioje buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn M.

Navickas, už atlikimą pastarojo interesais palankių veiksmų, t.y. bylos nutraukimą, per du kartus, priėmė iš A. Zlatkaus kyšį. Kasatorius nurodo, jog vienu iš įrodymų šaltinių teismai laikė duomenis, gautus panaudojus nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį. Turint omenyje BPK 76 str. 2 d. nuostatą apie tai, kad jokie įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios, teismai privalėjo pasidomėti minėtos operatyvinės priemonės taikymo pagrįstumu ir teisėtumu. Kasatoriaus manymu, iš bylos medžiagos nesimato, kad tyrimo organai būtų turėję įrodymų apie kasatoriaus ginamojo nusikalstamus veiksmus. Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 05 08 nutarime “Dėl Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymo 2 str. 12 d., 7 str. 2 d. 3 p., 11 str. 1 d. ir Lietuvos Respublikos BPK 198-1 str. 1 bei 2 d. atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” pabrėžiama, kad modeliu gali būti tik “prisijungiama” prie tęstinių ar trunkamųjų nusikaltimų, taip pat kitų besitęsiančių, bet nepasibaigusių nusikaltimų, kad valstybės valdžios institucijos negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris leistų valstybės specialiosioms tarnyboms kurstyti, provokuoti asmenį padaryti nusikaltimą, kad vėliau dėl to atsirastų pagrindas pastarąjį asmenį nubausti. Kasatorius abejoja nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelio panaudojimo teisėtumu ir teigia, byloje esą akivaizdus specialiųjų tarnybų bendradarbių kurstymas priimti kyšį.

Kolegija konstatuoja, kad nusikaltimo provokacija yra artimas kurstymui, tačiau ne tapatus reiškinys. Nusikaltimo provokacija tai kurstymo padaryti nusikaltimą atmaina. Provokacija tai asmens lenkimas (kurstymas) padaryti nusikaltimą, tikslu vėliau susidoroti su juo, dėl kurstymo padarytos veikos, teisėsaugos institucijų pagalba, patraukiant sukurstytą asmenį baudžiamojon atsakomybėn už jo padarytą veiką. Moralės požiūriu provokacija yra smerktinas elgesys, tačiau nei galiojantys baudžiamieji ir baudžiamąjo proceso įstatymai, nevartoja termino provokacija. Tuo pačiu jie nesieja su provokacija jokių skirtingų nuo kurstymo padaryti nusikaltimą teisinių nusikaltimo padarymo padarinių nei asmeniui išprovokavusiam kaltininką, nei nusikaltimą padariusiam asmeniui. Galiojantis BK nenumato, kad provokacija būtų aplinkybe, šalinančia baudžiamąją atsakomybę asmeniui, dėl provokacijos padariusiam nusikaltimą. Kartu kolegija laiko, kad K.Ramanausko elgesio teisiniui vertinimui neturi reikšmės kas konkrečiai palenkė ar kitaip sukurstė asmenį priimti ar duoti kyšį. Kurstymas padaryti nusikaltimą yra viena iš kelių asmenų bendro dalyvavimo padarant nusikaltimą formų. Pagal baudžiamosios teisės bendrininkavimo teoriją kurstymas yra priešinga teisei bendrininkavimo rūšis, užtraukiantį baudžiamąją atsakomybę. Asmuo sukurstytas ir vėliau padaręs nusikalstamą veiką traukiamas baudžiamojon atsakomybėn kaip nusikaltimo vykdytojas, išskyrus atvejus, jei sukurstyto vykdytojo veiksmuose yra būtinojo reikalingumo požymiai ar yra kitų aplinkybių šalinančių jo baudžiamąją atsakomybę. Minėtoje byloje net jei laikytis nuostatos, kad K.Ramanauskas V.Sadausko ir A.Zlatkaus buvo sukurstytas priimti kyšį, toks kurstymas buvo padarytas pasiūlymo forma. K.Ramanauskui nebuvo grasinta, jis nebuvo šantažuojamas, taigi jis galėjo (ir turėjo) atsisakyti priimti nusikalstamą pasiūlymą. Kolegija

nenustatė aplinkybių, dėl kurių jis galėjo patekti į būtinojo reikalingumo ar panašią būklę, keliančią abejonių dėl jo valios laisvės ir baudžiamosios atsakomybės už padarytus veiksmus. Todėl kasatoriaus teigimas, kad jis turi būti išteisintas dėl kurstymo būvimo nėra pagrįstas. Kartu atkreiptinas dėmesys kad kyšininkavimo kaip nusikaltimo specifika yra ta, kad darant šį nusikaltimą neišvengiamai viena pusė yra kurstytojas.

Valstybės pareigūnas prašantis kyšio yra kurstytojas BK 284 str. prasme, nes jis kursto duoti kyšį, t.y. padaryti nusikaltimą numatytą BK 284 str. Pilietis siūlantis kyšį visada yra kurstytojas BK 282 str. prasme, nes savo pasiūlymu jis kursto valstybės pareigūną priimti kyšį, t.y. padaryti nusikaltimą, numatytą BK 282 str. Kartu atkreiptinas dėmesys, kad ir kyšio davėjas, ir kyšio priėmėjas turi valios laisvę, t.y. sąmoningo vieno iš elgesio variantų pasirinkimo galimybę. Ir jei asmuo turėdamas galimybę nepasiduoti kurstymui, sąmoningai pasirenka nusikalstamą elgesio variantą, jis pagrįstai traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, nepaisant pašalinės įtakos jo apsisprendimui dėl tolesnio elgesio.[III.3]

Taigi, kurstytoju yra asmuo, palenkęs, konkrečiai ar provokuojančiais tikslais, kitą asmenį daryti nusikalstamą veiką.

Kaip minėta, pagal vaidmenį, kurį bendrininkai atlieka darydami nusikalstamą veiką, LR BK išskiriami ir padėjėjai.

4. Padėjėjas

Analizuojant LR BK pateiktą padėjėjo apibūdinimą, BK bendrosios dalies komentaro autoriai nurodo, kad padėjėju laikomas asmuo, padedantis padaryti nusikalstamą veiką:

- 1) duodamas patarimų, nurodymų;
- 2) teikdamas priemones;
- 3) šalindamas kliūtis;
- 4) saugodamas ar pridengdamas kitus bendrininkus;
- 5) iš anksto pažadėdamas paslėpti nusikaltėlių, nusikalstamos veikos padarymo įrankius ar priemones, tos veikos pėdsakus ar nusikalstamu būdu įgytus daiktus;
- 6) iš anksto pažadėjęs realizuoti nusikalstama veika įgytus ar pagamintus daiktus (BK. 24 str. 6 d.).

Įstatyme pateiktas išsamus praktiškai visų įmanomų padėjimo, pirmiausia vykdytojui, o taip pat ir kitiems bendrininkams būdų sąrašas. Tai atskleidžia padėjėjo veiklos charakteristiką. Akivaizdu, kad padėjėjas savo nusikalstama veikla prie kitų bendrininkų veikos prisideda tada, kai pastarieji jau ketina padaryti atitinkamą nusikalstamą veiką. Tuo padėjėjas tik sustiprina

jau suformuotą kurstytojo ar kitų bendrininkų pasiryžimą nusikalstamai veikti bei palengvina nusikalstamos veikos padarymą, slėpimą.[II.15 p. 163]

Padėjimas padaryti nusikalstamą veiką baudžiamosios teisės teorijoje yra skirstomas į fizinį ir intelektualinį. Iš anksto pažadėtas slėpimas laikomas intelektualiniu padėjimu. Be padėjimo padaryti nusikaltimą, baudžiamosios teisės teorijoje yra išskiriamas ir kitas padėjėjo vaidmuo – jau esančio kito asmens ryžto padaryti nusikaltimą sustiprinimas. Intelektualinis padėjimas pasireiškia psichiniu padėjėjo poveikiu į vykdytojo sąmonę ir valią, kad sustiprintų jo pasiryžimą padaryti nusikaltimą ir konkretizuotų jo tyčią. Daugelio baudžiamosios teisės teoretikų nuomone, būtent tokį vaidmenį atlieka padėjėjas, iš anksto pažadėdamas paslėpti nusikaltimą ar nusikaltėlį. Duodamas tokį pažadą vykdytojui, jis padidina tikimybę, kad bus išvengta baudžiamosios atsakomybės, o tai sustiprina pastarojo ar kitų bendrininkų ryžtą padaryti nusikalstamą veiką. Todėl svarbiausia atsakomybės sąlyga tampa duotas pažadas atlikti minėtus veiksmus ir padėjėjo veikos kvalifikavimui neturi jokios reikšmės, ar jis vėliau tą pažadą įvykdo. Tačiau tokį iš anksto pažadėto slėpimo sampratos interpretavimą reikia patikslinti. R. Paužaitė pritaria rusų mokslininko A. Kozlovo nuomonei, jog ryžto sustiprinimas tėra antraeilis padėjėjo vaidmuo. Jis negali būti vieninteliu kriterijumi priskiriant vienokį ar kitokį elgesį padėjimui padaryti nusikaltimą.

Taigi, pagrindiniu kriterijumi, pripažįstant asmens veiką padėjimu padaryti nusikaltimą, turėtų būti pagalbos suteikimas kitiems bendrininkams.[II.18]

J. Wessels nuomone, pagalba nebūtinai turi būti teikiama vykdant veiką; pakanka padėti ruošiantis vėlesnės veikos padarymui. Padėjimas yra galimas nuo pagrindinės veikos darymo pradžios iki jos užbaigimo. Padėjimas yra kiekvienas įnašas į veiką, įgaliojantis padaryti pagrindinę veiką ar palengvinantis jos padarymą, arba įnašas, kuriuo vykdytojo padarytas teisinio gėrio pažeidimas sustiprinamas. Tai skatinantis įnašas į pagrindinę veiką. Padėjimas gali būti padarytas ir neveikimu, jei padėjėjas turi pareigą veikti tam tikru būdu.[II.26 p. 181]

Padėjimo galimumą ir neveikimu išskiria ir LR BK komentaro autoriai ir nurodo, kad jis galimas tik tuo atveju, kai padėjėjas, turintis specialią teisinę, (ne moralinę) pareigą trukdyti, neleisti atlikti nusikalstamus bendrininkų veiksmus, sąmoningai jos nevykdo. Iš anksto duotas pažadas netrukdyti bendrininkų veiksams, nepranešti apie juos atitinkamoms valdžios institucijoms stiprina bendrininkų pasiryžimą, įsitikinimą, kad nusikalstamas rezultatas bus pasiektas. O pareigą padėjėjui atitinkamai veikti gali nulemti įstatymo, kitų teisės aktų, profesijos, tarnybos reikalavimai. Tačiau paprastai, padėjimas įmanomas kai ne tik suvokiama, kad pagalba reikšminga bendrai nusikalstamai veiklai, bet ir kai padėjėjas imasi atitinkamos iniciatyvos, t.y. atlieka aktyvius veiksmus perduodamas informaciją ar kitaip padėdamas vykdytojui, organizatoriui, rečiau – kurstytojui. Norint pripažinti asmenį padėjėju būtina nustatyti ir tyčią jo veikloje.

Dažniausiai tai būna tiesioginė tyčia, nors galima situacija, kai padėjėjas suvokia, kad jo veiksmai padeda rengiamai ar daromai nusikalstamai veikai, ir sąmoningai leidžia tam įvykti.[II.15 p.164]

V.Stankevičiaus, padėjimą įvardina kaip subsidiarinę formą, palyginant su vykdymu ar kurstymu.[II.23]

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo kasacine tvarka bylą, kurioje Vida Simanavičiūtė nuteista už tai, kad padėjo Rimai Eugenijai Purienei apgaule įgyti svetimą turtą, t.y., iš anksto žinodama, kad UAB “Villa Vilnius” prekių išsimokėtinai neįsigis, šios bendrovės direktorės R. E. Purienės prašoma kreipėsi į UAB “Snoro lizingas” dėl išperkamosios nuomos sutarties sudarymo, tarsi turėdama tikslą išsimokėtinai įsigyti iš UAB “Villa Vilnius” buitinės technikos ir baldų komplektą. R. E. Purienei UAB “Snoro lizingas” darbuotojams pateikus V. Simanavičiūtei nežinomai suklastotus oficialius dokumentus (pažymas apie V. Simanavičiūtės ir R. E. Purienės gaunamas pajamas) 2000 m. liepos 17 d. UAB “Snoro lizingas” patalpose, esančiose A. Vivulskio g. 7, Vilniuje, iš anksto žinodama, kad neatsiskaitys už prekes, sudarė ir pasirašė išperkamosios nuomos sutartį su UAB “Snoro lizingas” bei žinodama, kad prekių negaus, 2000 m. liepos 19 d. pasirašė prekių priėmimo-perdavimo aktą, patvirtindama, kad iš UAB “Villa Vilnius” gavo būtines technikos ir baldų komplektą. R. E. Purienė prisiimtus įsipareigojimus įvykdė iš dalies, o V. Simanavičiūtė iš viso neįvykdė, tuo padėdama R. E. Purienei apgaule įsigyti UAB “Snoro lizingas” turtą.

Kolegijos nuomone, V. Simanavičiūtė pagrįstai nuteista už bendrininkavimą (padėjimą) apgaule įgyti svetimą turtą. Iš įstatyme nurodytų padėjimo būdų ir formų matyti, kad padėjėjas savo nusikalstama veika prie kitų bendrininkų veiklos prisideda tada, kai pastariesiems jau yra susiformavęs ketinimas padaryti atitinkamą nusikaltimą. Byloje nustatyta, kad sumanymas užvaldyti svetimą turtą kilo R. E. Purienei, o V. Simanavičiūtė nusikaltime atliko padėjėjos vaidmenį, šalindama kliūtis ir teikdama priemones savo bendrininkei. Nuteistųjų veiksmai buvo tarpusavyje suderinti, kadangi be kasatorės indėlio nusikalstama veika negalėjo būti realizuota. Padėjimas yra visuomet tyčinė veika, t.y. sukčiavimo atžvilgiu padėjėjas turi suvokti, kad vykdytojas, panaudodamas apgaule, siekia išvilioti iš savininko pinigus. Byloje yra pakankamai duomenų, patvirtinančių, kad kasatorės psichinis santykis su padaryta veika buvo tyčinė kaltės forma. Bylos faktiniais duomenimis nustatyta, kad valingus kasatorės veiksmus nulėmė konkretus tikslas padėti veikos bendrininkei R. E. Purienei gauti pinigines lėšas iš UAB “Snoro lizingas”. Šį tikslą ji realizavo. Nusikalstamo tikslo siekimas ir atspindi sukčiavimo subjektyviąją pusę – tyčios elementą. V. Simanavičiūtė suvokė savo veikos pavojingumą, numatė veikos pavojingas pasekmes ir šių pasekmių siekė.[III.12]

Pasak, J. Wessels, padėjėjo tyčia turi apimti patį poelgį, kuriuo padedama, ir turi būti nukreipta į konkrečios, nors ir nebūtinai visai smulkiai konkretizuotos pagrindinės veikos atlikimą.

Taigi padėjėjas turi norėti paremti kito asmens daromą veiką ir turi tai suvokti. Turi būti realizuoti visi asmeniniai “tyčia padarytos priešingos teisei veikos” požymiai; pakanka, kad įsivaizdavimas apimtų tik esminį pagrindinės veikos neteisėtumo turinį. Be to, padėjėjas turi bent jau suvokti ir atsižvelgti į tai, kad jo poelgis, kuriuo padėdamas palengvina vykdytojui vykdyti veiką ir skatina ją atlikti. Padėjėjo traukimo baudžiamojon atsakomybėn prielaida taip pat yra pagrindinės veikos, kurią daryti buvo padedama, įvykdymas ar bent jau pasikėsinimas padaryti šią veiką, kai yra galima baudžiamoji atsakomybė.[II.26 p. 181]

Nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimas kaip viena iš prisidėjimo prie nusikalstamos veikos formų yra glaudžiai susijusi su bendrininkavimo institutu. LR BK 24 str. 6 d. Pateikti padaryti nusikalstamą veiką būdai apima ir išankstinį pažadą paslėpti nusikaltėlį, nusikalstamos veikos darymo įrankius ar priemones, šios veikos pėdsakus ar nusikalstamu būdu įgytus daiktus. R.Paužaitė, analizuodama slėpimo ir bendrininkavimo institutų atribojimo klausimus, nurodo, kad atriboti šiuos du savarankiškus institutus galima pagal išankstinio susitarimo kriterijų, todėl padėjėjo samprata ir slėpimo norma turėtų būti tarpusavyje suderintos. Nagrinėjant padėjėjo ir slėpimo normas, autorė pastebi, kad jas konstruodamas įstatymo leidėjas nebuvo nuoseklus. Slėpimo sudėtis apima platesnį veikos požymių spektrą negu nurodyta padėjėjo sąvokoje, t. y. ne tik nusikaltimo padarymo įrankių priemonių, pėdsakų ar nusikalstamu būdu įgytų daiktų paslėpimą, bet ir jų sunaikinimą ar sugadinimą. Taigi, formaliai iš anksto duotas pažadas bendrininkams sunaikinti ar sugadinti nusikaltimo padarymo įrankius, priemones, pėdsakus ar nusikalstamu būdu gautus daiktus negali būti pripažįstamas bendrininkavimu, nes šie požymiai nenurodyti padėjėjo sampratoje. Išėitį iš tokios situacijos galima rasti plečiamai aiškinant paslėpimo sampratą. Ji turi apimti ir minėtų objektų sunaikinimą ar sugadinimą, nes jie gadinami ar naikinami būtent tam, kad būtų paslėpti nuo nusikaltimą tiriančių pareigūnų. Tačiau aiškumo sumetimais, padėjėjo samprata ir slėpimo norma turėtų būti suderintos tarpusavyje, todėl reikėtų praplėsti padėjėjo sąvoką, kad ji apimtų slėpimo normoje nurodytus slėpimo būdus- nusikaltimo įrankių, priemonių, pėdsakų ar nusikalstamu būdu įgytų daiktų sugadinimą ar sunaikinimą. Sistemingas nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimas gali būti pripažintas bendrininkavimu tik tuomet, jeigu kiekvieno tokio sistemingo slėpimo atveju nustatomi tiek objektyvieji, tiek subjektyvieji bendrininkavimo požymiai.[II.18]

R.Brūzgienė, analizuodama LR BK kalbą pastebėjo, kad padėjėjo sąvoka pateikta BK užgriozdinta gausybe išplėstinių dėmenų, kurių išvengti taip pat padėtų išskaičiavimas. Tokį sakinį autorė siūlo išdėstyti grafiškai ir pakeisti šitaip:

Padėjėjas yra asmuo:

1) padėjęs daryti nusikalstamą veiką:

a) duodamas patarimus, nurodymus ar teikdamas priemones arba

- b) šalindamas kliūtis, saugodamas ar pridengdamas kitus bendrininkus, arba
- 2) iš anksto pažadėjęs paslėpti:
  - a) nusikaltėlių,
  - b) nusikalstamos veikos darymo įrankius ar priemones,
  - c) šios veikos pėdsakus ar nusikalstamu būdu įgytus daiktus, arba
- 3) iš anksto pažadėjęs realizuoti iš nusikalstamos veikos įgytus ar pagamintus daiktus.

Tai leistų lengviau suvokti pastraipos esmę, juolab kad kai kuriuose tolesniuose kodekso skyriuose ne sykį laikomasi išskaičiavimo principo.[II.3]

Taigi, padėjimas yra visuomet tyčinė veika, atirbojant slėpimą ir bendrininkavimą svarbus išankstinio susitarimo kriterijus.

Norint tinkamai įvertinti bendros nusikalstamos veikos pavojingumą, teisingai kvalifikuoti daromą veiką, bei suprasti bendrininkavimo instituto reikšmę tikslinga aptarti bendrininkavimo formas nusikaltime.

III Bendrininkavimo formos nusikaltime

1. Bendrininkavimo formos samprata

J. Bluvšteinas, neskiria bendrininkavimo formų, ir analizuoja organizuotą nusikalstamumą kaip reiškini. Organizuoto nusikalstamumo sąvoka artima grupinio nusikalstamumo sąvokai, nes bet kuri nusikaltėlių formuotė, tai iš esmės nusikaltimo bendrininkų grupė. “Neorganizuotam” grupiniam nusikalstamumui būdingos laikino bendrijos, kurių nariai susiburia prieš pat nusikaltimą ir jį padarę išyra. Nusikaltimai jokia būdu nėra tokių grupuočių susibūrimo priežastis. Ir tik atsitiktinai sutapus aplinkybėms nusikaltimai tampa šių grupių tikslu. Tokių grupių daromų nusikaltimų mastas ir pavojingumas visuomenei kur kas artimesni pavienių nusikaltėlių daromiems nusikaltimams nei organizuotam nusikalstamumui. Organizuoto nusikalstamumo sąvoka artima ir profesionalaus nusikalstamumo sąvokai, tačiau šios sąvokos netapačios. Esminis organizuoto nusikalstamumo ir “neorganizuoto” profesionalaus nusikalstamumo skirtumas yra tas, kad pirmuoju atveju bendrai veikia ištiesos skaitlingos nusikaltėlių grupuotės, antruoju atveju – pavieniai nusikaltėliai profesionalai.[II.2 p.248-249]

Pagal 1961m. BK, asmenų dalyvavimo nusikalstamoje veikloje bendrininkavimo formos yra: grupė asmenų, grupė iš anksto susitarusių asmenų, organizuota grupė, ginkluota gauja, nusikalstamas susivienijimas.

Atsižvelgiant į bendrininkų tarpusavio susitarimo pobūdį, jų ryšių, veiksmų bendrumo, suderinamumo lygį, organizuotumo laipsnį 2003m. Gegužės 1 dieną įsigaliojusiame naujajame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse yra skiriamos tokios bendrininkavimo formos:

- 1) bendrininkų grupė;
- 2) organizuota grupė;
- 3) nusikalstamas susivienijimas.

Bendrininkavimo formų išskyrimo kriterijumi gali būti laikomas ir asmenų susitarimo tarpusavyje padaryti nusikalstamą veiką laikas. Bendrininkų grupė ir organizuota grupė gali būti sudaromos ir iki numatytos bei siekiamos nusikalstamos veikos pradžios, ir pačios veikos darymo metu. Tuo tarpu nusikalstamas susivienijimas sudaromas prieš numatytą bendrai padaryti nusikalstamų veikų pradžią, t.y. iki numatytų nusikaltimų objektyviosios pusės realizavimo. Kita vertus, į sukurtą bei nusikalstamą veiką pradėjusį daryti nusikalstamą susivienijimą gali įstoti ir naujieji bendrai.[II.15 p.165]

Taigi, įstatymų leidėjas bendrininkų grupę laiko mažiausiai pavojinga – atsakomybės atveju gali daryti įtaką tik sunkinanti aplinkybė. Teismas gali, kai pats bendrininkavimas nedaro įtakos nusikalstamos veikos padarymui, nepripažinti sunkinančia aplinkybe.

2. Bendrininkų grupė

Pagal Baudžiamojo kodekso 25 straipsnio 2 dalį, bendrininkų grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria nusikalstamą veiką daryti, tęsti ar užbaigti. Taigi bendrininkų grupė gali susidaryti rengimosi padaryti nusikalstamą veiką ar nebaigto pasikėsینimo ją padaryti stadijose. Jei bendrininkai tęsia bendrą veiklą baigto pasikėsینimo, baigtos nusikalstamos veikos stadijose, bendrininkų grupė paprastai jau būna susiformavusi. Bendrininkų grupė gali susidaryti bet kokio pavojingumo tyčinio nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymui. Bendrininkų grupės nariai tarpusavyje gali susitarti dėl visos numatytos bendros nusikalstamos veikos ar jos epizodų darymo, dėl jos padarymo būdų, priemonių, įrankių, dėl pasinaudojimo nusikalstamais padariniais ar jų slėpimo ir kt. Iš anksto numatytas, detalus nusikalstamos veikos padarymo planas, glaudžių ryšių tarp bendrininkų nustatymas, vaidmenų pasiskirstymas ir panašiai nėra būtini bendrininkų grupės požymiai. Būtinai bendrininkų grupės požymis yra tai, kad joje turi būti bent du vykdytojai, t.y. mažiausiai du bendrininkai turi vykdyti objektyviają bendros nusikalstamos veikos sudėties pusę (ar jos dalį). Kadangi bendrininkų grupę gali sudaryti mažiausiai du asmenys, ji gali būti sudaryta vien iš vykdytojų, kitais atvejais bendrininkų grupėje, be bent dviejų vykdytojų, gali būti ir kitų bendrininkų.[II.15 p.164-165]

Apibendrinant, galima pastebėti, kad nesvarbu ar tai išankstinis ar paprastas susitarimas veikti bendrininkų grupėje, tačiau pagal vaidmenų pasidalijimą – abu turi būti vykdytojai.

Pasak V. Piesliako, nėra grupės iš anksto susitarusių asmenų požymio, jeigu nusikaltimą padaro du bendrininkai, iš kurių vienas tiesiogiai grobia turtą, o kitas stebi, kad nepasirodytų sargas ar atsitiktinis praeivis. Šiuo atveju abiejų bendrininkų veiksmai laiko atžvilgiu sutampa, bet stebėjusio bendrininko veiksmai pasireiškia tik kaip padėjimas nusikaltimo padaryme. Tačiau jeigu padėjėjas greta stebėjimo padaro dar kažkokius veiksmus, kurie bent iš dalies sudaro nusikaltimo subjektyviają pusę, jo veika atitinka grupės iš anksto susitarusių asmenų požymį.[II.20 p.28]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, kasacine tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje S. D. nuteistas už tai, kad panaudojęs fizinį smurtą, pasikėsino tenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu su moterimi prieš jos valią, būdamas girtas, siekė nuslopinti nukentėjusiosios L. B .Ž. pasipriešinimą, tikslu patenkinti lytinę aistrą prieš jos valią, panaudojo fizinį smurtą kartu su asmeniu, kurio atžvilgiu baudžiamoji byla išskirta į atskirą bylą, suduodamas jai smūgius rankomis ir kojomis, ir taip bandydamas palaužti nukentėjusiosios pasipriešinimą, pasikėsino patenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu, tačiau nusikaltimo nebaigė dėl priešasčių nepriklausančių nuo jo valios, nes nukentėjusioji aktyviai priešinosi. Kasatoriai mano,

kad nuosprendžiai neteisėti, nes teismai neteisingai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, nes bendras smurtavimas nukentėjusiosios atžvilgiu pats savaime nieko nereiškia. Konstatuojant bendrininkavimą neužtenka objektyvaus kriterijaus – veiksmų. Būtinai susitarimas – subjektyvinis požymis. Byloje ši aplinkybė nenustatyta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija nurodo, kad bendrininkavimas yra bendra kelių asmenų veika ir dėl to asmenys, pripažinti bendrininkais nepriklausomai nuo jų konkretaus indėlio atsako pagal vieną ir tą patį BK straipsnį, įsigaliojus naujam BK galimos situacijos, kai kelių asmenų bendrai padarytos veikos atitinkančios bendrininkavimo požymiams kvalifikuojamos pagal skirtingus BK str. Vienas iš tokių atvejų susijęs su kelių asmenų susitarimu atlikti prievartinį lytinį aktą išžaginimo ar seksualinio prievartavimo formoje. Pagal 1961 m. BK 118 str. bet kokia forma atliktas lytinis aktas buvo vertinama kaip išžaginimas ir kvalifikuojamas pagal BK 118 str., o jei išžaginime dalyvavo keli vykdytojai - pagal BK 118 str. 3 d. numatytą kvalifikuojantį požymį – išžaginimas padarytas grupės asmenų. 2000 m. BK įstatymų leidėjas baudžiamąją atsakomybę už prievartinį lytinį aktą nustato dviejuose BK straipsniuose ir ją diferencijuoja priklausomai nuo lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo būdo. Esant tokiai įstatymo konstrukcijai galimi atvejai, kai kelių bendrai veikusių asmenų, pripažintų bendrininkais, veikos bus kvalifikuojamos pagal skirtingus BK straipsnius, skyrium imant vienu pagal BK 149 str., kitų – pagal BK 150 str. Tačiau kyla klausimas ar galima esant bendrininkavimui, tačiau esant skirtingoms prievartinės nusikalstamos veikos formoms ir dėl to skirtingai bendrininkų veikų kvalifikacijai, kiekvienam iš jų inkriminuoti BK 149 str. 2 d ir BK 150 str. 2 d. numatytą kvalifikuojantį požymį - išžaginimas ar seksualinis prievartavimas, padarytas bendrininkų grupėje.

Bendrininkų grupė kaip seksualinio prievartavimo nusikaltimo kvalifikuojantis požymis apibrėžtas BK 25 str. 2 d. Taigi, viena iš sąlygų kasatoriaus veikai kvalifikuoti pagal BK 150 str. 2 d. yra nustatyti, kad abu nusikaltimo padaryme dalyvavę asmenys yra seksualinio prievartavimo vykdytojai. Be abejo svarbu, kad tarp jų būtų susitarimas išžaginimui ar (ir) seksualiniam prievartavimui ir bendra tyčia, t.y. suvokimas veikiant bendrai ir siekiant prievartinio lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo. Kasatoriai teigia, kad byloje neirodyta subjektyvioji bendrininkavimo pusė. Tačiau iš bylos aplinkybių matosi, kad tuo metu, kai abu asmenys bendrais veiksmais stūmė nukentėjusiąją į kitą kambarį, jie suvokė, kad bendrai veikia siekdami prievartinių lytinių santykių. Tyčios bendrumą rodo tas faktas, kad S. D. , įstūmęs nukentėjusiąją į kambarį, ją paliko vieną su V. S. , po to V. S. išėjęs, įėjo į kambarį, kur buvo nukentėjusioji ir su ja bandė atlikti lytinės prievartos veiksmus. Šios aplinkybės paneigia teiginį, kad kasatorius ir V. S. veikė ne bendrininkaujant , o individualiai. Panaudodamas bendrai su kasatoriumi fizinį smurtą, V. S. iš

dalies realizavo BK 150 str. numatytos nusikaltimo sudėties požymius. Todėl šioje byloje pagrįstai konstatuotas bendrininkų grupės buvimas BK 150 str. 2 d. prasme.[III.9]

Ši bendrininkavimo forma pagal Baudžiamojo kodekso 60 straipsnio 1 dalies 1 punktą ne visada laikoma aplinkybe, sunkinančia baudžiamąją atsakomybę. Taigi, nusikalstamos veikos padarymas bendrininkų grupėje visoms kitoms nusikalstamos veikos aplinkybėms esant tokioms pačioms ne visada yra pavojingesnis už nusikalstamą veika, padarytą vieno asmens. Bendrininkų grupės padaryta nusikalstama veika gali būti pripažinta pavojingesnė, kai visi bendrininkai yra vykdytojai ir kėsinaisi į ypatingai svarbų, vertingą, baudžiamojo įstatymo saugomą objektą, kai nusikalstamas tikslas pasiekiamas smurtu ir t.t.[II.15 p.156]

Taigi, būtinas bendrininkų grupės požymis yra tai, kad joje turi būti bent du vykdytojai, t.y. mažiausiai du bendrininkai turi vykdyti objektyviąją bendros nusikalstamos veikos sudėties pusę.

Organizuota grupė – antra pagal pavojingumą – iš vienos pusės gali būti kaip veika kvalifikuojantis požymis. Jeigu įstatymų leidėjas organizuotos grupės nepripažįsta kaip kvalifikuojančio požymio, visais atvejais – yra sunkinanti aplinkybė.

3. Organizuota grupė

LR BK 25 str. 3 dalyje nurodoma, kad organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ir daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį.

Organizuotos grupės apibrėžimas, pasak A.Gutausko, yra tobulintinas. Organizuotos grupės apibrėžimas faktiškai pateiktas be tvirto pagrindo. Apibrėžime teigiama, kad susitarimas galimas bet kokioje nusikalstamos veiklos stadijoje. Tačiau logiška, kad netikslinga nurodyti, jog galima susitarti bet kokioje nusikalstamos veiklos stadijoje, nes tai sumenkina organizuotos grupės pavojingumą. Sunku įsivaizduoti, kad asmenys, susitardami bendrai daryti nusikaltimą, pasikėsinimo stadijoje sugebės pasiekti tokį organizuotumo lygį, kuris leis juos pripažinti veikiant organizuotoje grupėje. Kyla klausimas, kam tada organizuotos grupės sampratoje reikalingas požymis – pasiskirstymas vaidmenimis ir užduotimis? Dar viena problema, kad asmenys susitaria daryti kelis nusikaltimus ar vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Tačiau tai reiškia, kad asmenys negali veikti organizuotoje grupėje, jeigu iš anksto susitaria daryti vieną nesunkų nusikaltimą, o tai taip pat nelogiška.[II.7]

Organizuota grupė gali susiformuoti rengimosi padaryti nusikaltimą stadijoje arba jau pradėtos ir tęsiamos veikos metu. Taigi organizuota grupė gali susidaryti prie pavienio nusikalstamą

veiką darančio asmens prisidėjus (prisijungus) kitiems asmenims, siekiantiems veikti kartu. Organizuota grupė sudaroma siekiant padaryti kelis nesunkius ar apysunkius nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Kitoms, mažiau pavojingoms nusikalstamosioms veikoms – baudžiamiesiems nusižengimams padaryti nereikia sukurti tokią sudėtingą ir pavojingą bendrininkavimo formą, kokia yra organizuota grupė, tačiau tai nereikia, kad organizuota grupė kartu su nusikaltimais negali padaryti ir baudžiamųjų nusižengimų.[II.15 p.156]

Baudžiamosios teisės teorija nurodo, kad organizuotos grupės nariai iš anksto aptaria, detaliai susitaria, suderina svarbiausius numatomo bendrai padaryti nusikaltimo ar nusikaltimus momentus: paruošiamas ir suderinamas nusikaltimo padarymo planas, išanalizuojamas nusikaltimo padarymo ir slėpimo mechanizmas, bendrininkams paskirstomi vaidmenys, sutariama dėl nusikaltimo padarymo vietos, laiko. Organizuota grupė, turinti savo struktūrą, kurios visi nariai siekė bendro tikslo. Organizuotos grupės nariai nebūtinai turi asmeniškai bendrauti vieni su kitais. Neretai atliekami ir tam tikri pasirengimo nusikaltimui veiksmai. Toks išankstinis susitarimas bendrai nusikalstamai veikai jau suformuoja tarp bendrininkų daugumą tvirtus ryšius, kurie stiprėja nusikaltimo darymo metu. Pasak A. Klimkos, kuomet labiau grupės dalyviai susitelkę, tuo nuodugniau apgalvotas ir kruopščiau parengtas nusikaltimo planas, tuo sėkmingiau padaromas nusikaltimas, tuo didesnę pavojų kelia, kitoms sąlygoms esant vienodomis, kiekvieno bendrininko veikla.[II.14 p.16]

Todėl galima išskirti šias įmanomas situacijas:

- 1) organizuotoje grupėje visi jos nariai atlieka vykdytojo funkcijas, tačiau yra pasiskirstę užduotis;
- 2) yra keli organizatoriai;
- 3) atskiruose to paties nusikaltimo epizoduose ar darant kitus nusikaltimus tam pačiam dalyviui tenka skirtingi vaidmenys.

Visais atvejais jie realizuoja bendrai suderintą nusikalstamos veikos planą. Tokie bendrininkai supranta sukūrę organizuotą grupę ar priklausą jai.[II.1 p.271]

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad organizuotai grupei, kaip bendrininkavimo formai, būdingas išankstinis susitarimas, t. y. susitarimas iki veiksmų atlikimo, be to, toks susitarimas turi būti ne laikinas, o pastovaus pobūdžio. Dar vienas organizuotai grupei priskiriamas požymis – pastovumas, pasireiškiantis grupės nusikalstamų ryšių ilgalaikiškumu ir tvirtumu. Kiti organizuotai grupei būdingi požymiai - tai nusikalstamos veiklos planavimas, veiklos sistemiškumas, bendri susirinkimai ir pan.[III.18]

1961 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse organizuotos grupės sąvokos arba požymių nebuvo pateikta. Šią problemą aiškino Lietuvos Aukščiausio Teismo senatas – jis rekomendavo nusikaltimą laikyti padarytu organizuotos grupės, atsižvelgiant į kaltininkų organizuotumo lygį, nustatomą įvertinant konkrečias veiką

apibūdinančias aplinkybes. Jomis gali būti grupės pastovumas, veikos trukmė ir intensyvumas, pasiskirstymas konkrečiomis funkcijomis, susitarimas pasidalyti teritorijas kelioms tokio pobūdžio grupėms ir kt. E.Gruodytė nurodo, kad organizuotos grupės apibrėžimas pateiktas BK 25str. 3 d. iki galo neišsprendė organizuotos grupės atribojimo nuo nusikalstamo susivienijimo problemos. „Naujoje organizuotos grupės sampratoje nematyti tvirto teorinio pamato – tai tam tikras anksčiau žinomų bendrininkavimo formų mišinys, atsiradęs kaip skirtingų mokslinių pozicijų kompromisas“. Pateiktame apibrėžime yra prieštaravimas, nes nurodoma, kad bendrininkai yra pasiskirstę vaidmenimis, o tai reiškia išankstinį susitarimą, tačiau pirmoji apibrėžimo dalis reikštų, kad organizuotos grupės narių susitarimas gali būti tiek išankstinis, tiek ir neišankstinis.[II.10 p.42-56]

V. Piesliakas, analizuodamas organizuoto nusikalstamumo sampratą, pabrėžia, kad civilizuotų šalių baudžiamojoje teisėje vienos organizuoto nusikalstamumo sampratos nėra ir to priežastimi įvardija įvairiose valstybėse egzistuojančias skirtingas organizuoto nusikalstamumo formas. Todėl parengti universalus, visoms valstybėms tinkančio organizuoto nusikalstamumo apibrėžimo negalima, nes tai nėra tas reiškinys, kuriam galima pritaikyti unifikuotus, griežtus standartus. V. Piesliakas vienu iš būtinų ir skiriamųjų organizuotų grupių požymių, apibrėžiančių jas nuo kitų bendrininkavimo formų laiko bendrininkavimą iš anksto susitarus.. šis susitarimas yra ne laikino, epizodinio, bet nuolatinio, pastovaus pobūdžio, jo esmė, kad išankstinis susitarimas siejamas ne su vieno, tam tikro nusikaltimo padarymu, o su susitarimu užsiimti nusikalstama veika. Būtent tai, pasak V. Piesliako, išskiria organizuotas grupes iš kitų bendrininkavimo formų, kurioms esant susitarimas sudaromas vienam ar keliems nusikaltimams padaryti. Vadinasi, organizuotai grupei būdingi profesionalios veiklos požymiai.[II.22 p.36-41]

A.Gutauskas, analizuodamas organizuoto nusikalstamumo formas, nurodo, kad baudžiamosios teisės teorijoje nėra vienos nuomonės dėl organizuotos grupės sampratos. Taigi, teisinėje literatūroje galima rasti įvairių organizuotos grupės apibrėžimų. A. Drakšienė teigia, jog organizuotos grupės sąvoka tiesiogiai apibrėžta bendrininkavimo sudėtyje ir ji yra tam tikras iš anksto susitarusių asmenų grupės porūšis. LTSR BK komentare organizuota grupė laikoma dviejų arba daugiau iš anksto susitarusių asmenų grupė, kuriai būdingas pastovumas, glaudesnis ryšys tarp bendrininkų, didesnis organizuotumo laipsnis. Šias grupės savybes, anot J. Prapiesčio, gali liudyti nusikaltimo padarymo ir slėpimo plano parengimas bei suderinimas, vaidmenų pasiskirstymas, pasirengimo nusikaltimui veiksmai. K. Jovaišas pateikia kitokį apibrėžimą: organizuota grupė reiškia pastovią asmenų grupę, kurią sieja tyčia, orientuota į kelių nusikaltimų padarymą. A. Šumskas organizuotą grupę apibūdina dar plačiau – organizuota grupė

laikoma pavojingesne bendrininkavimo forma nei paprastas bendrininkavimas, kai nusikaltimai padaromi iš anksto susitarusių asmenų. Organizuotos grupės nariai iš anksto pasirengia nusikaltimui, suderina nusikaltimo planą ir kitas nusikaltimo detales, pasiskirsto vaidmenimis, yra organizatoriai, padėjėjai, vykdytojai. Atlikdami jiems skirtus uždavinius, jie įgyvendina bendrą nusikalstamą tikslą. Dažniausiai ir padarytas pagal iš anksto suderintus veiksmus nusikaltimas slepiamas, realizuojamas nusikalstamu būdu gautas turtas ir pan.[II.7]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistojo Vilmanto Povilaičio kasacinį skundą ir nustatė, kad 1999 - 2002 m. laikotarpiu įvykdė eilę nusikalstamų veikų numatytų BK 178 straipsnio 1 dalyje, BK 187 straipsnio 2 dalyje, BK 253 straipsnio 2 dalyje, BK 24 straipsnio 4 dalyje, BK 25 straipsnio 3 dalyje. Kasatorius prašo, kad būtų išteisintas, dėl vadovavimo organizuotai grupei, ir teigia, kad teismas nepagrįstai pripažino organizuotos grupės egzistavimą. Byloje nustatyta, kad nuteistasis V. Povilaitis su bendrininkais nusikalstamas veikas padarė, veikdami organizuota grupe. Pagal BK 25 straipsnio 3 dalį organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį. Organizuotai grupei, kaip bendrininkavimo formai, būdingas išankstinis susitarimas, t. y. susitarimas iki veiksmų atlikimo, be to, toks susitarimas turi būti ne laikinas, o pastovaus pobūdžio. Dar vienas organizuotai grupei priskiriamas požymis – pastovumas, pasireiškiantis grupės nusikalstamų ryšių ilgalaikiškumu ir tvirtumu. Kiti organizuotai grupei būdingi požymiai - tai nusikalstamos veiklos planavimas, veiklos sistemiškumas, bendri susirinkimai ir pan. Nors kasatorius neigia organizuotos grupės buvimą, jos egzistavimą patvirtina byloje surinkti įrodymai, pirmiausia kitų organizuotos grupės narių. Iš jų darytina išvada, kad grupės nariai keletą metų pastoviai užsiėmė nusikalstama veikla. Jie, tame tarpe ir V. Povilaitis, suprato, dalyvaujantys tokios grupės veikloje, siekė bendrų nusikalstamų tikslų. Kiekvieno grupės nario aktyvumo laipsnis buvo skirtingas, priklausomai nuo atliekamos užduoties ar vaidmens. Byloje įrodyta, kad svarbiausias vaidmuo grupėje priklausė jos organizatoriui V. Povilaičiui. Jis subūrė organizuotą grupę, jai vadovavo, koordinavo kitų jos narių veiklą (BK 24 straipsnio 4 dalis). Tai, kad kasatorius buvo grupės lyderis, parengdavęs nusikaltimų padarymo planus, juos pateikdavęs kitiems bendrininkams, paskirdamas jiems užduotis, patvirtino buvę grupės nariai, puikiai žinoję jos vidinę struktūrą, narių tarpusavio ryšius, jų vaidmenį grupėje. Darytina išvada, kad V. Povilaitis už BK 25 straipsnio 3 dalyje nustatytą nusikalstamą veiką nuteistas pagrįstai.[III.18]

Taigi organizuota grupė gali būti apibūdinama daugybe pačių įvairiausių požymių. Tačiau A. Gutauskas pabrėžia tik trijų požymių svarbą (išankstinį susitarimą, susitarimą padaryti vieną arba

kelis nusikaltimus ir bendrininkų pasiskirstymą vaidmenimis arba užduotimis). Autoriaus nuomone, tai svarbiausi šios bendrininkavimo formos požymiai. Juos netgi galima pavadinti pagrindiniais organizuotos grupės požymiais.[II.7]

Išanalizavus minėtą bendrininkavimo formą nusikaltime, pagrindiniais organizuotos grupės požymiais yra išankstinis susitarimas, susitarimas padaryti vieną arba kelis nusikaltimus ir bendrininkų pasiskirstymas vaidmenimis arba užduotimis.

Kaip atskira bendrininkavimo forma BK išskirtas nusikalstamas susivienijimas. Nusikalstamas susivienijimas – pati pavojingiausia bendrininkavimo forma. Įstatymų leidėjas patį nusikalstamą susivienijimą laiko nusikalstama veika.

4. Nusikalstamas susivienijimas

Baudžiamojo kodekso 25 straipsnio 4 dalyje nusikalstamas susivienijimas yra tada, kai bendrai nusikalstamai veiklai - vienam ar keliems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti – susivienija trys ar daugiau asmenų, kuriuos sieja pastovūs tarpusavio ryšiai bei vaidmenų ar užduočių paskirstymas.

Taigi, nusikalstamo susivienijimo kaip bendrininkavimo formos formaliais požymiais yra:

- 3 ir daugiau asmenų;
- susitarimas vienam ar keliems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti;
- pastovūs grupės narių tarpusavio ryšiai;

O. Fedosiuk išskiria ir neformaliuosius nusikalstamo susivienijimo kaip bendrininkavimo formos požymius ir teigia, kad grupės pripažinimas nusikalstamu susivienijimu turi būti grindžiamas išvada apie aukštą jos organizavimo lygį. Todėl būtina remtis ne tik formaliais, bet ir neformaliais nusikalstamo susivienijimo požymiais, t. y hierarchinė grupės struktūra, vadovavimas grupei, jos veiklos planavimas, pelno siekimas, disponavimas bendromis lėšomis, bauginimu ar kitokiais būdais drausmės ir subordinacijos palaikymas, ryšio ir kitų techninių priemonių panaudojimas nusikalstamojoje veikloje, fizinės ir psichinės prievartos panaudojimas, ginkluotumas, vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas.[III.24]

Nusikalstamam susivienijimui yra prilyginama antikonstitucinė grupė ar organizacija. Minėto straipsnio 4 dalyje įtvirtinta formuluotė “asmenys susivienija” reiškia susivienijimo dalyvių paklusnumą bendriems susivienijimo tikslams, jų nepriklausomumo atsisakymą ir reikiamą drausmę.

Svarbiausią vaidmenį aiškinant nusikalstamą susivienijimą vaidina du Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimai “Dėl teismų praktikos nagrinėjant nusikalstamo susivienijimo (BK

227 - 1 str.) baudžiamąsias bylas” (1995 ir 1997). 1995 m. Teisėjų senatas nusikalstamą susivienijimą aiškina taip: tai ne mažesnė kaip trijų asmenų, ginkluota, palaikanti ilgalaikius glaudžius ryšius, apsirūpinusi įvairiausiomis techninėmis priemonėmis grupė; ji iš anksto yra susitarusi užsiimti nusikalstama veikla (koks nors vienas nusikaltimas jos netenkina); susivienijimo nariai pasiskirstę užduotimis. Tai ne paprasta grupė, o turinti vidinę struktūrą, vadovą (autoritetą), kuris ištiktųjų tik vadovauja, ir “bendrų pinigų”. Tvarka susivienijime palaikoma bauginimu arba kitomis priemonėmis. Jo narių daromi nusikaltimai (ginkluoti užpuolimai, žmonių prievartavimas, moralinis ir fizinis bauginimas, padegimai) labai pavojingi. Visi šie nurodyti požymiai nėra nurodyti nusikalstamo susivienijimo sudėtyje, tačiau senatas netiesiogiai paragino teismus remtis šiomis aplinkybėmis, kurios “paryškina ir patikslina” būtinus nusikaltimo sudėties požymius.[III.1]

Kitaip nusikalstamo susivienijimo sąvoka aiškinama 1997 m.: tai taip pat ne mažesnė kaip trijų asmenų grupė, tačiau nebūtinai ji turi vadovą, nebūtinai iš anksto susitarusi užsiimti nusikalstama veika. Jos nariai nebūtinai yra ginkluoti ir nebūtinai, kaip anksčiau buvo įsivaizduojama, jie daro kažkokius ypatingus nusikaltimus. Jų veikla labai plati, jiems priskiriami visi sunkūs nusikaltimai, esantys Baudžiamajame kodekse.[II.11 p.32]

Nusikalstamas susivienijimas sukuriamas siekiant daryti sunkius arba labai sunkius nusikaltimus, dažniausiai sistemingai nusikalstamai veiklai, tačiau kartais jis gali būti reikalingas vienam, bet sudėtingam sunkiam ar labai sunkiam nusikaltimui padaryti.[II.15 p.167]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, kasacine tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje asmenys buvo nuteisti pagal BK 25 straipsnio 4 dalį ir BK 199 straipsnio 1 dalį už tai, kad už tai, kad susivieniję bendrai nusikalstamai veikai sunkiems nusikaltimams – kontrabandai – daryti, buvo siejami pastovių tarpusavio ryšių bei pasiskirstę vaidmenimis ir užduotimis. Teismų sprendimuose konstatuota, kad nusikalstamas susivienijimas veikė nuo 1999m. pavasario ne trumpiau kaip iki 2000m. kovo 25 dienos. Taigi, kontrabandos nusikaltimai buvo padaryti neatsiejamai nuo nusikalstamo susivienijimo veiklos, pats nusikalstamas susivienijimas ir buvo įkurtas kontrabandos nusikaltimams daryti.

Taigi, kaip pažymima teismų praktikoje, nusikalstamas susivienijimas turi būti kuriamas tik sunkių nusikaltimų darymui. Todėl, nesant įrodytam nė vienam nusikaltimui, kurių darymui ir kuriamas nusikalstamas susivienijimas, bei nesant byloje jokių įrodymų apie realų rengimąsi ar pasikėsinimą daryti tokius nusikaltimus, bendrininkų grupė negali būti pripažinta nusikalstamu susivienijimu.[III.13]

Nusikalstamam susivienijimui būdinga ne tik išankstinis trijų ar daugiau bendrininkų susitarimas, aiškus organizatoriaus – vadovo ar vadovų buvimas, detalus vaidmenų pasiskirstymas, bet ir ilgalaikiai, labai glaudūs, tvirti konspiraciniai tarpusavio ryšiai, sukurti plėtoti ir išplėtoti

atitinkami veiklos metodai. Nusikalstamo susivienijimo nariai paprastai būna apsirūpinę ryšio ir kitomis techninėmis priemonėmis, palengvinančiomis jų nusikalstamą veiklą.[II.15 p.167]

Šiuos baudžiamosios teisės teorijos teiginius patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, nurodydama, kad asmenys įvairiomis sudėtimis, iš anksto susitarę ir pasiskirstę vaidmenimis daro plėšimus, turto prievartavimus, vagystes. Nusikalstamo susivienijimo nariai dalyvauja susivienijime darydami konkrečius nusikaltimus, vadovaujami vieno ar kelių asmenų arba apie tai jam pranešdami po nusikaltimo padarymo. Ši aplinkybė akivaizdžiai matyti iš teismų nuosprendžių aprašomųjų dalių. Nusikalstamo susivienijimo vadovas paskirsto nusikalstamo susivienijimo nariams vaidmenis, nustatydamas kas ką konkrečiai darys, kaip veiks, kiekviename konkrečiame nusikaltime. Nusikaltimus gali daryti ir dažnai daro panašios sudėties asmenų grupė. Nuteistųjų susivienijimas turintis bendrą kasą, į kurią mokami įnašai, dalis nusikalstamos veikos būdu įgyto turto vertės, nusikalstamo susivienijimo narių turėjimas ryšio priemonių, kurios įgyjamos lėšomis, gautomis iš nusikalstamos susivienijimo aplinkybės, jog mobilus ryšio telefonai buvo įgyti iš nusikalstamo susivienijimo veiklos gautų lėšų, kad jie buvo naudojami ryšiui palaikyti darant konkrečius nusikaltimus, rodo, kad jie teisingai teismų buvo įvertinti kaip techninės priemonės, palengvinančios nusikalstamą veiką. Susivienijimo narių tarpusavio ryšiai stiprumą ir pastovumą rodo tai, kad nusikalstamo susivienijimo nariai dažnai žino apie tai, kad nusikalstamo susivienijimo narys išvyksta, kad susivienijimo vadovas palaiko drausmę susivienijime sudarydamas baimės atmosferą, nurodydamas, kad iš susivienijimo negalima pasitraukti, negalima pereiti į kitas nusikalstamas gruputes.[III.8]

Subjektyviajai nusikalstamo susivienijimo pusei būdinga tik tiesioginė tyčia. Asmuo įstodamas į nusikalstamą susivienijimą suvokia jo tikslus, jų siekimo būdus ir priemones ir būna pasiryžęs aktyviai vykdyti jam paskirtą vaidmenį.

Nusikalstamas susivienijimas atskiriems nusikaltimams daryti gali sujungti ir keletą automatiškai veikiančių organizuotų grupių. Nusikalstamo susivienijimo organizavimas arba dalyvavimas jo veikloje sudaro atskirą nusikalstamos veikos sudėtį, už kurią baudžiamoji atsakomybė numatyta BK 249 straipsnyje. Bendrininkų veiksmai laikytini pavojingiausiais, paprastai nusikalstamo susivienijimo nariai, lyginant su kitų bendrininkų formų nariais, turi būti baudžiami griežčiausiai.

A.Gutauskas pažymi, kad būtent nusikalstamas susivienijimas baudžiamajoje teisėje pradėjo žymėti organizuoto nusikalstamumo reiškinių. Dauguma požymių, priskiriamų organizuotai grupei, dabar yra būdingi ir kitai anksčiau aptartai bendrininkavimo formai – nusikalstamam susivienijimui. Organizuota grupė kaupė nusikalstamo susivienijimo požymius. Susiklostė tokia padėtis, kai atriboti organizuotą grupę nuo nusikalstamo susivienijimo tapo neįmanoma. kai tai pačiai turto prievartautojų grupei inkriminuojamos iš karto dvi arba trys skirtingos bendrininkavimo formos, yra

ydinga. Jeigu kaltinimas nusikalstamu susivienijimu nepasitvirtina, tai negali būti ir organizuotos grupės kaip kvalifikuojančio požymio. Tad lieka tik grupė iš anksto susitarusių asmenų. Tačiau jeigu turto prievartautojų grupei inkriminuojama nusikalstamo susivienijimo sudėtis, tai kaltinime neturėtų būti nurodomi tiek organizuotos grupės, tiek ir grupės iš anksto susitarusių asmenų požymiai. Autorius, sprenddamas organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo atribojimo klausimą, nurodo, kad organizuotą grupę ir nusikalstamą susivienijimą skiria tik formalūs kriterijai (narių skaičius ir tikslai). Todėl tam tikrais atvejais jie gali būti būdingi tiek vienai, tiek ir kitai bendrininkavimo formai. Juk organizuotą grupę taip pat gali sudaryti trys, keturi arba daugiau asmenų, o jų tikslas gali būti daryti sunkius nusikaltimus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarime Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“ nurodyta, kad organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas nėra vienareikšmės sąvokos. Tačiau tas pats Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas, teigdamas, jog šios dvi sąvokos nėra vienareikšmės, nurodo organizuotos grupės orientacinį požymį – teritorijų pasidalijimą. Bet juk šis požymis gali būti būdingas ir nusikalstamam susivienijimui.

Taigi, organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo, kaip bendrininkavimo formų, atribojimo problemos neišsprendė ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas.

A.Gutausko nuomone, šių dviejų bendrininkavimo formų – organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo – tapatinimo baudžiamosios teisės teorijoje reikėtų atsisakyti. Be abejo, galime į organizuotos grupės apibrėžimą įtraukti daugiau požymių, bet padėtis taps painesnė. Juolab kad visi šie požymiai yra tik fakultatyvūs. Tačiau organizuotai grupei nereikėtų kelti pernelyg didelių reikalavimų, nes dėl to dabar ji tapatinama su nusikalstamu susivienijimu. Juk Baudžiamajame kodekse yra nusikalstamo susivienijimo sudėtis, kurią pripažįstame aukščiausio organizuotumo lygio bendrininkavimo forma. Taigi mes ją siejame su organizuoto nusikalstamumo reiškiniu ir visais jį atspindinčiais požymiais. Tuo tarpu asmenų, kurie padaro nusikaltimus organizuota grupei, neturėtume sieti su tuo, jog jie būtinai priklauso mafijos struktūroms. Organizuota grupė galėtų būti tiesiog kaip tarpinė grandis tarp grupės iš anksto susitarusių asmenų ir nusikalstamo susivienijimo. Organizuota grupė apimtų visus organizuotus nusikaltimus iki tos ribos, už kurios juos apima nusikalstamas susivienijimas. Jeigu organizuotą nusikalstamumą siesime tik su nusikalstamu susivienijimu, tai apie Lietuvą greitai galėsime kalbėti kaip apie „mafinę valstybę“, nes visus organizuotus nusikaltimus vertinsime pagal BK 249 str.[II.7]

Taigi, nusikalstamas susivienijimas apibūdinamas šiais formaliais požymiais: 3 ir daugiau asmenų, susitarimas vienam ar keliems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti, pastovūs grupės narių tarpusavio ryšiai.

Apibendrinant bendrininkavimo formas bei bendrininkų rūšis nusikaltime, galima pritarti F. Burčako nuomonei, kad bendrininkavimo skirstymas į formas turi tikslą parodyti nusikaltėlių

organizuotumo laipsnį ir įvertinti atskirų bendrininkavimo atvejų pavojingumą, o skirstymas į rūšis turi tikslą parodyti nusikalstamų veikų pobūdį lemiantį bendrininkų atsakomybės diferencijavimą.[II.27 p.53]

IV Bendrininkų baudžiamoji atsakomybė

Baudžiamoji atsakomybė yra klasikinė ir pagrindinė nusikalstamos veikos padarymo teisinė pasekmė. Pasak G. Dambrauskienės, per baudžiamąją atsakomybę pasireiškia baudžiamosios teisės esmė, realizuojamas baudžiamosios teisės reguliavimo metodas, įgyvendinama teisingumo samprata.[II.4 p.493]

Vienas iš baudžiamosios atsakomybės aspektų yra bendrininkų baudžiamoji atsakomybė. Todėl teisingas vieno iš baudžiamosios atsakomybės aspektų suvokimas yra viena iš sąlygų užtikrinant teisėtumą baudžiamosiose bylose. Pagal BK baudžiamoji atsakomybė atsiranda tik tuo atveju, jeigu asmens padaryta veika buvo uždrausta baudžiamojo įstatymo, galiojusio nusikalstamos veikos padarymo metu.[II.15 p.22-23]

Sprendžiant dėl bendrininkų atsakomybės, kiekvienam iš bendrininkų taikomas baudžiamasis įstatymas, galiojęs tuo metu, kai bendrininkas, veikdamas pagal susitarimą, pabaigė savo veiksmus arba nuo jų susilaikė. Išimtį sudaro tokios bendrininkų padarytos nusikalstamos veikos, kurių padarinių atsiradimo jie norėjo kitu metu. Tokiais atvejais, kaip pažymima LR BK komentare, taikomas baudžiamasis įstatymas, galiojęs padarinių atsiradimo metu.[II.15 p.36]

A.Gutauskas mini, kad dar Č. Bekarija savo garsiajame veikalė „Apie nusikaltimus ir bausmes“ rašė, jog kai kurie teismai ypatingais atvejais atleidžia nuo bausmės kurio nors sunkaus nusikaltimo bendrininką išdavusį savo draugus. Ši priemonė turi ir teigiamų, ir neigiamų ypatybių. Teigiamos ypatybės – šia priemone užkertamas kelias svarbiems nusikaltimams, kurie visada baugina tautą, jei tik jie skelbiami, o nusikaltėliai nesurandami. Be to, šia priemone įrodome, kad tas kuris neištikimas įstatymams, t.y. visuomenei, beveik visada nėra ištikimas ir atskiram asmeniui.[II.8]

Vilniaus universiteto mokslininkų išleistame baudžiamosios teisės vadovėlyje teigiama, kad baudžiamasis įstatymas, kaltiems nusikaltimo padarymu, nustato vienodus baudžiamosios atsakomybės pagrindus. Kokių nors papildomų bendrininkų atsakomybės pagrindų – be nusikaltimo sudėties jų veikoje – nėra numatyta.

1. Bendrininkų atsakomybės pagrindai ir ribos

Vadovaujantis baudžiamosios teisės doktrina, kad bendrininkų veiksmų atsakomybės pagrindą sudaro bendrai daromo nusikaltimo požymių visuma, t.y:

- požymiai numatyti BK 24, 25 str.;
- požymiai numatyti BK Specialiosios dalies straipsnyje.

Tokia sudėtinė bendrininkavimo sudėtis turi būti nustatyta kiekvienu bendrininkavimo atveju, kiekvieno bendrininko atžvilgiu.[III p.280]

Objektyvieji ir subjektyvieji bendrininkavimo požymiai pagrindžia ne tik tokį pat atsakomybės pagrindą, bet ir vienodus bendrininkų atsakomybės principus.

Bendrininkų baudžiamajai atsakomybei būdingi tokie bruožai:

- 1) Bendrininkams už bendrus nusikalstamus padarinius taikomos tos pačios bausmės, pagal tas pačias ribas, numatytas straipsnio, pagal kurį kvalifikuojama jų veika, sankcijoje;
- 2) Individualizuojant bausmę laikomasi tų pačių bausmės skyrimo pagrindų.

Tačiau vienodi bendrininkų atsakomybės pagrindai nepaneigia bendrininkų atsakomybės individualizavimo ir nereiškia lygios visų bendrininkų atsakomybės. Kiekvienas bendrininkas atsako už savo asmeninę veiką, už tai, ką aprėpė jo tyčia.[II.17 p.142]

V. Stankevičius taip pat akcentavo kiekvieno bendrininko atsakomybės individualizavimą teigdamas, kad bendrininkavimo pagrinde stovi bendroji visų dalyvių valia. Jei vienas bendrininkų norėjo vieno rezultato, o kitas – kito, tai kad jie ir bendrai veikia, vis dėlto kiekvieno kaltė ir atsakomingumas esti pagrįsti atskirai.[II.23 p.73]

A. Klimkos teigimu, pats nusikaltimo padarymo bendrininkaujant faktas yra tokia aplinkybė, kuri kiekvienu konkrečiu atveju turi būti įvertinama individualiai. Bendrininkavimas apskritai dar nėra sunkinanti bendrininkų atsakomybę aplinkybė.[II.14 p.16] Tačiau, literatūros analizė rodo, kad šios taisyklės išimtimi yra tik viena bendrininkavimo forma – organizuota grupė, kuri visada laikoma aplinkybe, sunkinančia visų jos dalyvių atsakomybę.

J. Wessels pabrėžia bendro dalyvavimo darant nusikaltimą principą, t.y., kad dalyvavęs asmuo būtų baudžiamas, jo veika turi būti susijusi su pagrindine veika. Tačiau taikant šį principą reikia išsiaiškinti klausimus susijusius su baudžiamąja atsakomybe už pagrindinę veiką ir ar už bet kokią veiką galima bausti dalyvavusį darant nusikaltimą. 1861 metais panaikinta, Common law sistemoje egzistavusi taisyklė, kad už pagrindinę veiką buvo baudžiamas nusikaltimo vykdytojas. Panaikinus šią taisyklę, bendrininkai negali išvengti nubaudo, svarbu, kad būtų numatyta baudžiamoji atsakomybė už pagrindinę veiką.[II.26 p.265]

N. Tagancevas nurodo, kad kaltės ir nusikaltimo bendrumas sąlygoja visų dalyvių solidarinę atsakomybę.[II.28 p.753]

Baudžiamosios teisės doktrina nurodo, kad kiekvieno bendrininko dalyvavimo nusikaltime pobūdį pirmiausia aprašo bendrininkavimo rūšis. Būtent vykdytojo, organizatoriaus, kurstytojo, padėjėjo funkcijos nulemia bendrininko vaidmenį bendrame nusikaltime. Visoms kitoms aplinkybėms esant lygioms, organizatorius laikomas pavojingesniu už kitus bendrininkus. Tačiau išvada, padaryta atsižvelgiant vien tik į bendrininkavimo rūšis, yra labai formali, visada turi būti vertinamas realus kiekvieno bendrininko poveikis kitiems bendrininkams.

Kaip jau buvo minėta, kiekvieno bendrininko dalyvavimo nusikaltimo padaryme laipsnį nulemia jo veiklos indėlis, šio indėlio svarba kitų bendrininkų veiksams. Apie tai byloja bendrininko sumanumo, aktyvumo, valios, atkaklumo ir kt. savybių panaudojimo siekiant bendro nusikalstamo rezultato įvertinimas.[II.1 p.280-281]

Bendrininkų atsakomybės ribas lemia vykdytojo vaidmuo. Tačiau tai nereiškia, kad bendrininkų vaidmuo nusikalstamoje veikoje yra tik pagalbinis. Taigi, ir vykdytojas ir kiti bendrininkai atsako ne už kitų, o už pačių asmeniškai padarytą nusikalstamą veiką, todėl nėra ir negali būti visiško bendrininkų atsakomybės priklausymo nuo vykdytojo atsakomybės. Antraip būtų įmanomos teisine prasme nelogiškos ir nepagrįstos situacijos, kai pavyzdžiui, vykdytoją atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės pritaikant amnestiją, automatiškai baudžiamosios atsakomybės išvengtų kiti bendrininkai.[II.15 p.169]

Taigi, bendrininkų atsakomybės ribas lemia vykdytojo realizuotas bendras nusikalstamas ketinimas. Būtent vykdytojo veiksmai lemia, kurią stadiją pasiekia bendra nusikalstama veika. Tuo tarpu vykdytojo veikla priklausoma nuo visų bendrininkų pastangų, veiklos rezultatų. Todėl jei vykdytojo veiksmais (neveikimu) nusikaltimas pabaigiamas, tai ir jo, ir visų kitų bendrininkų veika kvalifikuojama kaip bendrininkavimas baigtame nusikaltime. Vykdytojo ir bendrininkų veika tokiu atveju turėtų būti kvalifikuojama ne tik pagal konkretų Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnį, bet ir nurodant konkrečią bendrininkavimo rūšį. Jei vykdytojas nebaigė savo veikos arba jei ir baigė, bet ji nesukėlė laukiamo bendro nusikalstamo rezultato, vykdytojo veika vertinama kaip rengimasis arba pasikėsinimas padaryti konkretų nusikaltimą bendrininkaujant. Tai nurodo Baudžiamojo kodekso 21 ar 22 straipsnius bei jų dalis, kuriose aprašytos atitinkamos nusikalstamos veikos stadijos, Baudžiamojo kodekso 24 straipsnį, ir jo dalį, apibūdinančią bendrininkavimo rūšį bei Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnį. Taigi, galima teigti, jog bendrininkai atsako atitinkamai: organizatorius - už rengimosi ar kėsinosi padaryti nusikaltimą bendrininkaujant organizavimą, kurstytojas - už kurstymą rengtis padaryti nusikaltimą arba kėsintis padaryti nusikaltimą, padėjėjas - už padėjimą rengtis ar kėsintis padaryti nusikaltimą.[II.15 p.170]

Tai patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Bendrininkavimas yra bendra ir vieninga kelių asmenų veika. Bendrininkavimo esmė yra ta, kad visi bendrininkai, neperžengdami

susitarimo ribų, atsako už tuos veiksmus, kuriuos realizavo vykdytojas ar vykdytojai. Jei vykdytojas padarė baigtinį nusikaltimą ir neišėjo už susitarimo ribų, už baigtinį nusikaltimą atsakys ir kiti bendrininkai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija teismo posėdyje kasacine tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą A. L. nuteistas už tai, kad, turėdamas tikslą platinti, perduodant kitam asmeniui, organizavo neteisėtą labai didelio kiekio psichotropinės medžiagos – 619,18 g amfetamino įgijimą ir gabenimą iš Latvijos Respublikos teritorijos į Lietuvos Respubliką, perdavė nusikaltimo vykdytojui A. R. nusikaltimo priemonę – automobilį „Opel Kadett“, automobilio apžiūros taloną, registracijos liudijimą, automobilio draudimo Lietuvoje ir Latvijoje liudijimus ir automobilio raktelį, nurodė vykimo maršrutą per Biržų rajone esantį Germaniškių pasienio kontrolės punktą iki Latvijos Respublikos teritorijos, apie 25 km iki Rygos esančios degalinės „Lukoil“ bei liepė šioje vietoje laukti jo nurodyto asmens, turinčio perduoti jam labai didelį kiekį psichotropinės medžiagos, nurodė sugrįžimo maršrutą iš Latvijos Respublikos teritorijos per Pasvalio rajone esantį Grenctalės – Saločių jungtinį sienos perėjimo punktą bei, pastarajam sugrįžus į Lietuvos Respubliką, automobilį su jame esančia psichotropine medžiaga perduoti jam.

Nuteistasis A. L. kasaciniame skunde savo nusikalstamos veikos kvalifikavimo pagal BK 24 straipsnio 4 dalį ir 199 straipsnio 2 dalį dėl psichotropinių medžiagų kontrabandos organizavimo neginčija, tačiau teigia, kad dalyje dėl labai didelio kiekio psichotropinių medžiagų įgijimo ir gabenimo organizavimo jo nusikalstama veika turi būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti nusikaltimą. Šiuos kasatoriaus argumentus teisėjų kolegija nepripažino pagrįstais ir nusikaltimo organizatoriaus nuteistojo A. L. nusikalstama veika teisingai kvalifikuota pagal BK 24 straipsnio 4 dalį ir 260 straipsnio 3 dalį.

Teisėjų kolegija nurodė, kad BK 260 straipsnio 3 dalyje, be kitų atvejų, nustatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas įgijo ir gabeno labai didelį kiekį psichotropinių medžiagų. Pagal BK 24 straipsnio 4 dalį, organizatoriumi laikomas asmuo, parengęs nusikalstamą veiką ar jai vadovavęs. Teismas pagrįstai nustatė, kad nuteistasis A. L. organizavo labai didelio kiekio psichotropinių medžiagų – amfetamino įgijimą ir gabenimą, o kitas nuteistasis A. R. šias nusikalstamas veikas įvykdė. Taigi, nusikalstama veika buvo padaryta bendrininkaujant keletui asmenų. Bendrininkų baudžiamosios atsakomybės ypatumus nustato BK 26 straipsnis. Pagal BK 26 straipsnio 1 dalį, bendrininkai atsako tik už tas vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tyčia. Pagal šio straipsnio 2 dalį organizatorius atsako už pasikėsinimą bendrininkaujant padaryti nusikalstamą veiką tik tuo atveju, jeigu vykdytojo nusikalstama veika nutrūko pasikėsinant ją daryti. Byloje nustatyta, kad nuteistasis A. L. parengė nusikalstamą veiką, davė nusikaltimo vykdytojui tikslius nurodymus, suteikė nusikaltimo padarymo priemonę. Šioje byloje nusikaltimo

vykdytojas A. R. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 260 straipsnio 3 dalį už baigtą labai didelio kiekio psichotropinių medžiagų (amfetamino) įgijimą ir gabenimą. Pagal teismų nustatytas aplinkybes, vykdydamas nusikaltimo organizatoriaus nurodymus, jis psichotropines medžiagas įgijo Latvijos Respublikos teritorijoje, netoli Rygos miesto esančioje degalinėje, gabeno Latvijos Respublikos teritorija ir per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, kol patikrinimo metu jas rado ir paėmė pareigūnai. Nusikaltimo vykdytojo veiksmai atitinka visus baigto BK 260 straipsnio 3 dalyje numatyto nusikaltimo požymius.[III.22]

Taigi, minėtas pavyzdys patvirtina teorinį teiginį, kad jei vykdytojo veiksmais (neveikimu) nusikaltimas pabaigiamas, tai ir jo, ir visų kitų bendrininkų veika kvalifikuojama kaip bendrininkavimas baigtame nusikaltime.

J. Wessels nuomone, kitiems bendrininkams skiriama bausmė niekada nebūna didesnė už tą, kuri skiriama vykdytojui. Dažniau nusikaltimo dalyviai nusipelno mažesnės bausmės, palyginti su skiriama vykdytojui, tačiau kartais bausmė sušvelninama tik kai kuriems bendrininkams. Be to, labai dažnai įstatymų leidėjas įpareigoja atsižvelgti į asmenines bendrininko savybes (nepilnametystė, recidyvas, profesija, objektyvios aplinkybės, pavyzdžiui, naktis ir t.t.).[II.26 p.267-268]

Tačiau bendrininkams negali būti inkriminuojamos vykdytojo asmeninės savybės: pakartotinumai, itin pavojingas recidyvas. Šios aplinkybės apibūdina tik vykdytojo asmenybę, o ne bendrai realizuojamą nusikalstamą veiką, ir todėl turi reikšmės tik vykdytojo atsakomybės pobūdžiui bei laipsniui. Kitų bendrininkų atsakomybės neliečia kokio nors bendrininko ypatumai: jaunystė, recidyvas arba nusikaltimų pakartojimas, giminystė su auka ir kitos panašios aplinkybės, kurios lemia tik tam tikro bendrininko atsakomybę.[II.15 p.170]

Baudžiamojo kodekso 26 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nuostata, jog organizatorius, kurstytojas ar padėjėjas atsako pagal Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnį, nustatantį atsakomybę už vykdytojo padarytą veiką, inter alia pabrėžia ir visų kitų bendrininkų veikos pavojingumą, nurodo teises bendros nusikalstamos veikos pasekmes, bendrininkų atsakomybės ryšį ir santykį su vykdytojo atsakomybe. Bendrininkų veikos kvalifikacija pagal tą patį Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnį pagrindžia ir vienodus bendrininkų atsakomybės principus: 1) bendrininkams už bendrą nusikalstamą veiką, jos sukeltus padarinius taikomos tos pačios bausmės, neperžengiant minimalios ir maksimalios ribų, numatytų pagal straipsnio, pagal kurį kvalifikuojama vykdytojo ir kitų bendrininkų veika, sankciją; 2) individualizuojant bausmę laikomasi tų pačių bendrųjų bausmės skyrimo pagrindų (BK 54 str.). Reikia pažymėti, kad nusikalstamos veikos subjekto ar subjektyviosios pusės požymiai, lemiantys nusikalstamos veikos kvalifikuotos ar privilegijuotos sudėties suformulavimą, gali būti inkriminuojami tik tam bendrininkui, kuris tuos požymius atitinka.

Tokiais atvejais bendrininkų veikos kvalifikuojamos pagal skirtingas Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies atitinkamo straipsnio dalis. Jei nusikalstamos veikos subjekto ar subjektyviosios pusės požymiu pagrindu suformuotos kvalifikuotos ar privilegijuotos sudėtyt įtvirtintos atskiruose Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsniuose, pavyzdžiui, nužudymas labai susijaudinus (130 str.), naujagimio nužudymas (131 str.), pagal BK 131 str. gali būti kvalifikuojama tik naujagimio motinos veika, pagal BK 130 str.- tik afekto būsenos buvusio kaltininko veika. Su tokiais kaltininkais bendrininkavę asmenys atsako ne pagal BK 130 str. ar 131 str., bet pagal atitinkamą BK 129 str. (nužudymas) dalį.[II.15 p.171-172]

Bendrininkai neatsako už vykdytojo ekscesą, t.y. už tokius vykdytojo veiksmus, kurie turi ryšį su bendrai daroma veika, bet neapimdami bendrininkų tyčia. A. Gutauskas, analizuodamas vykdytojo eksceso ypatumus, nurodo, kad I. Bentamas ekscesu vadina atvejus, kai iš kelių bendrininkų vienas nesilaiko bendro susitarimo; S. V. Poznyšėvas . ekscesu laiko tokius atvejus, kai vykdytojas peržengia bendrininkų kaltės ribas ir padaro sunkesnę nusikalstamą veiką; N.S. Tagancevas eksceso terminą aiškina plačiau: tai tokie atvejai, kai vykdytojo veiklos rezultatas nesutampa su tuo, kas buvo sugalvota.[II.9]

Tais atvejais išnyksta būtini bendrininkavimo požymiai – veiksmų bendrumas ne tik objektyviaja, bet ir subjektyviaja prasme. Ne visiems bendrininkams, o vykdytojui turi būti inkriminuojamos tik jo suvoktos ir realizuotos kvalifikuotos nusikalstamos veikos aplinkybės, pavyzdžiui, veikos padarymo būdas. Prie vykdytojo eksceso priskiriami ir tokie veiksmai, kurie padaryti neatsargiai arba nebuvo bendrininkų susitarimo dalimi. Už minėtus veiksmus bei padarinius vykdytojas atsako vienas. Ekscesu taip pat nelaikomas toks vykdytojo elgesys, kuris ir skirdamasis nuo bendrininkų numatytos, sutartos veikos nekeičia kėsinimosi esmės, tad neturi reikšmės numatytos bei realizuotos veikos kvalifikavimui. Reikėtų paminėti ir tai, kad bet kuris iš bendrininkų, ne tik vykdytojas, gali pažeisti tarpusavio susitarimą dėl bendros nusikalstamos veikos, ko pasekoje galimas kiekvieno bendrininko ekscesas, už kurį atsakoma asmeniškai.[II.15 p.169-170]

Taigi, bendrininkų veiksmų kvalifikacija gali skirtis tik esant vykdytojo ekscesui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija išnagrinėjo kasacinę bylą, kuri gali būti pavyzdžiu, kai vykdytojo ekscesas nėra pripažįstamas. A.Satkus, N.Černius ir A.Minkevičius nuteisti už tai, kad 2000 m. sausio 12 d. apie 1-2 val., iš anksto susitarę ir veikdami grupėje, įsibrovė į V.Būdą butą, esantį Šiaulių m. Tilžės 107-68, ir, panaudodami fizinį smurtą – N.Černiui tyčia suduodant nukentėjusiajam V.Būdai vieną smūgį peiliu į krūtinės kairę pusę bei septynis smūgius kumščiais į galvą, tuo padarant V.Būdai lengvą kūno sužalojimą, nesukėlusį sveikatos sutrikimo, bei A.Satkui ir N.Černiui surišant V.Būdą rankas ir kojas, t.y. atimant nukentėjusiajam galimybę priešintis, užvaldė svetimą – V.Būdą turtą. Nors kasatorius

neigia išankstinio susitarimo padaryti plėšimą buvimą, teismas pagrįstai padarė išvadą, kad kaltininkų išankstinį susitarimą rodo suderinti jų veiksmai: N.Černius su A.Satkumi surišo nukentėjusiojo rankas ir kojas. Toliau N.Černiui mušant nukentėjusįjį, A.Satkus ir A.Minkevičius surenka iš V.Būdos buto daiktus ir nuneša juos į A.Minkevičiaus butą. Įstatymų leidėjas nereikalauja, kad esant bendrininkavimui padaryti nusikaltimą visi bendrininkai pilnai realizuotų daromo nusikaltimo objektyviają pusę. Juk greta nusikaltimo vykdytojo BK išskiria organizatorių, kurstytoją ir padėjėją. Be to, net ir esant paprastai bendrininkavimo formai, kai visi bendrininkai atlieka nusikaltimo vykdytojo vaidmenį, įstatymas nereikalauja, kad visi bendravykdytojai pilnai realizuotų daromo nusikaltimo objektyviosios pusės požymius. Ir bendravykdytojai gali pasidalinti vaidmenimis ta prasme, kad kiekvienas bendravykdytojas realizuoja tik dalį daromo nusikaltimo objektyviosios pusės požymių. Taip įvyko ir šioje byloje. Plėšimo nusikaltimo sudėties objektyvioji pusė numato svetimo turto užvaldymą, panaudojant fizinį smurtą, grasinimus ar kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam priešintis. Fizinį smurtą nukentėjusiojo atžvilgiu naudojo N.Černius, o A.Satkus ir A.Minkevičius suvokdami, kad smurtas naudojamas tikslu palaužti nukentėjusiojo pasipriešinimą, pasinaudodami tuo, vaikščiojo po kambarį ir rinko daiktus, kuriuos vėliau užvaldė. Taigi plėšimo nusikaltimo sudėtis realizuota kiekvienam iš kaltininkų dalinai padarant plėšimo nusikaltimo objektyviają pusę. Teisėjų kolegija teisingai konstatavo, kad bendrininkavimas yra bendra kelių asmenų veikla. Todėl visos dėl veikos kilusios pasekmės inkriminuojamos kiekvienam iš bendrininkų, nepriklausomai nuo kiekvieno iš jų vaidmens, veiksmų pobūdžio bei intensyvumo ir indėlio į nusikaltimo padarymą. Esant bendrininkavimui kelių asmenų padaryta veika kvalifikuojama pagal tą patį BK straipsnį, nepriklausomai nuo kiekvieno bendrininko konkrečių veiksmų ir indėlio į nusikaltimo padarymą. Atskirų bendrininkų veiksmų kvalifikacija gali skirtis tik esant vykdytojo ekscesui. Šioje byloje nėra duomenų apie vykdytojo ekscesą.[III.4]

Baudžiamosios teisės teorijoje, pasak A. Gutausko, atsižvelgiant į bendrininkų susitarimo nukrypimo pobūdį ekscesas skiriamas į:

- kiekybinį;

Kiekybinis ekscesas yra toks, kai vykdytojas padaro nusikalstamą veiką, t.y. tokią kokią jis turėjo įvykdyti pagal bendrininkų susitarimą. Dažniausiai kiekybiniu ekscesu laikomos nusikalstamos veikos, kurios padaro žalą vienam objektui.

- kokybinį;

Kokybinis toks ekscesas yra toks, kai vykdytojas padaro tokią nusikalstamą veiką, kurią jis buvo lenkiamas padaryti arba kurią padaryti jam padėjo kiti bendrininkai. Praktikoje žinomos šios kokybinio eksceso rūšys, pvz., vietoj vienos sugalvotos nusikalstamos veikos padaroma visiškai kitokia (vietoje vagystės padaromas plėšimas), kartu su sugalvota nusikalstama veika padaroma ir

kita veika, kurios neapima kitų bendrininkų ketinimai, pvz., be turto prievartavimo padaromas ir išžaginimas.[II.9]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija išnagrinėjo kasacinę bylą, kurioje nustatė vykdytojo eksceso buvimą. Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu Ž.Kadyrovas bei S.Žostautas nuteisti už tyčinį taksi automobilio vairuotojo Ž.Januškevičiaus nužudymą, padarytą dėl savanaudiškų paskatų. Nuteistieji, turėdami tikslą užvaldyti svetimą turtą, taksi automobiliu, kurį vairavo Ž.Januškevičius, atvažiavo į aikštelę. L.Bunzai išlipus iš šio taksi automobilio ir nuėjus, Ž.Kadyrovas automobilyje pareikalavo iš vairuotojo pinigų, o S.Žostautas tuo metu sugriebė Ž.Januškevičių už kaklo ir taip jį laikė. Ž.Januškevičiui atidavus Ž.Kadyrovui 36 Lt, pastarasis, S.Žostautui tebelaikant Ž.Januškevičių už kaklo, du kartus peiliu smogė Ž.Januškevičiui į krūtinę, padarydamas durtines pjautines dešinės pusės krūtinės ląstos ir pilvo žaizdas su viršutinės pasaito venos ir aortos sužalojimu. Nuo šių sužalojimų atsiradus komplikacijoms Ž.Januškevičius mirė.

Apeliacinės instancijos teismas, nutartyje konstatavęs, jog S.Žostauto tyčia nužudyti Ž.Januškevičių neįrodyta, o Ž.Kadyrovo veiksmai nuo to momento, kai Ž.Januškevičius atidavė jam pinigus, laikytini: vykdytojo ekscesu. Kasaciniame skunde prokuroras teigia, jog Ž.Kadyrovo veiksmai smūgiuojant nukentėjusiajam peiliu vertintini kaip vykdytojo ekscesas, yra neteisinga. Kasatoriaus nuomone, peržengti susitarimo ribas įmanoma tik tuomet, jei bendrininkai jas apibrėžė. Iš bylos matyti, kad S.Žostautas bei Ž.Kadyrovas veikė be išankstinio susitarimo, tyčia užvaldyti Ž.Januškevičiaus turtą nuteistiesiems kilo staiga ir buvo nedelsiant realizuota abiejų bendrais aktyviais veiksmais. Prokuroro motyvas, kad nuteistieji padarė plėšimą be išankstinio susitarimo, neatitinka teismų teisingai nustatytų aplinkybių. Kad teisiemieji susitarė padaryti plėšimą rodo jų bendri ir suderinti veiksmai užpuolant nukentėjusįjį ir pareikalaujant iš jo atiduoti pinigus. Tačiau byloje nėra įrodymų, kad teisiųjų susitarimas apėmė ir nužudymą. S.Žostauto tvirtinimas, kad Ž.Kadyrovas nukentėjusįjį nužudė savo iniciatyva ir jam šie Ž.Kadyrovo veiksmai buvo netikėti, niekuo nepaneigtas. Tai, kad po pinigų atėmimo S.Žostautas dar tebelaikė nukentėjusįjį už kaklo kai Ž.Kadyrovas ėmė jį badyti peiliu, nėra pakankamas pagrindas padaryti išvadai, kad S.Žostautas taip padėjo padaryti nužudymą. Ž.Kadyrovas po nužudymo yra pasakęs, kad žudyti nereikėjo, tai irgi parodo, kad tai buvo jo vieno iniciatyva ir veiksmai. Apeliacinės instancijos teismas teisingai įvertino šią situaciją ir padarė teisingą išvadą, kad nužudymas buvo Ž.Kadyrovo vykdytojo ekscesas.[III.5]

A. Gutauskas, iškeldamas klausimą ar tikslinga vykdytojo ekscesą vadinti bendrininkų ekscesu pirmiausia nurodo rusų mokslininką P. F. Telniova, kuris pirmasis siūlė vykdytojo eksceso terminą pakeisti bendrininko ekscesu. Jo nuostata buvo tokia, kad už ekscesą turi atsakyti tas bendrininkas, kuris nesilaiko susitarimo. Tačiau P. F. Telniovo koncepcija nepriėjo baudžiamosios

teisės teorijoje. Tačiau A. Gutauskas pritaria minėto rusų mokslininko nuomonei, kad tikslinga vykdytojo ekscesą vadinti bendrininkų ekscesu. Pritarimą autorius grindžia tuo, kad susitarimą gali pažeisti ne tik vykdytojas, bet ir kiti bendrininkai. Nustatant ar buvo ekscesas ar ne, A. Gutauskas siūlo vadovautis dviem kriterijais: pirma, koks buvo bendrininkų susitarimas ir ar tiksliai apibrėžtas ar ne ir antras kriterijus – jei susitarimas nebuvo tiksliai apibrėžtas, reikėtų nustatyti ar vykdytojo veiksmai buvo tikėtini ar ne.[II.9]

Sprendžiant kiekvieno bendrininko atsakomybės klausimą svarbu apibūdinti ne tik bendrininkavimo rūšį, bet reikia įvertinti ir bendrininkavimo formą, kuria realizuojama sutarta bendra nusikalstama veika ir numatyti bei siekiami bendri nusikalstami padariniai. Kaip minėta anksčiau bendrininkavimas apskritai dar nėra sunkinanti bendrininkų atsakomybę aplinkybė. Šios taisyklės išimtimi yra tik viena bendrininkavimo forma – organizuota grupė, kuri visada laikoma aplinkybe, sunkinančia visų jos dalyvių atsakomybę. Taip yra todėl, kad pati nusikalstamos veikos forma suteikia daugiau galimybių įgyvendinti nusikalstamą sumanymą. Kaip pažymima, baudžiamosios teisės teorijoje organizuota grupė nėra sunkinanti aplinkybė tiems nusikaltimams, kuriems įstatymų leidėjas numatė šį požymį kaip kvalifikuojantį nusikalstamą veiką, pavyzdžiui, BK 180 str. 3 dalis numatanti plėšimą padarytą dalyvaujant organizuotoje grupėje. Ir jeigu esant bendrininkų grupei atsižvelgiama į faktinį asmens dalyvavimą nusikalstamoje veikoje, tai organizuotoje grupėje užtenka vien aktyvaus dalyvavimo, neatsižvelgiant į kaltininko atliktų veiksmų pobūdį.

Taigi, jei veiką padarė bendrininkų grupė, teismas atsižvelgdamas į kiekvieno bendrininko dalyvavimo nusikalstamą veiką pobūdį ir laipsnį, gali nepripažinti tokios aplinkybės atsakomybę sunkinančia. Skiriant bausmę atsižvelgiama į faktinį asmens dalyvavimo nusikalstamoje veikoje pobūdį ir laipsnį, neteisėto jo elgesio įtaką nusikalstamų tikslų realizavimui. Faktinis dalyvavimo nusikalstamoje veikoje pobūdis nustatomas pagal asmens kaip bendrininko dalyvavimo bendroje nusikalstamoje veikoje rūšį. Jei yra vieno iš bendrininkų baudžiamąją atsakomybę šalinančių, lengvinančių arba sunkinančiųjų aplinkybių, į jas neatsižvelgiama sprendžiant kitų bendrininkų atsakomybės klausimus.[II.15 p.335-336]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija pažymi, kad 1961 m. LR BK bendrininkavimo šių nusikaltimų padaryme formai neteikė teisinės reikšmės, nebent tokias nusikalstamas veikas padarydavo nusikalstamas susivienijimas (savarankiškas nusikaltimas) arba organizuota grupė (atsakomybę sunkinanti aplinkybė). Įsigaliojęs 2000 m. LR BK kitaip nei 1961 m. LR BK pripažįsta bendrininkų grupę atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės rodo didesnę kaltininko padarytos nusikalstamos veikos ar pačios kaltininko asmenybės didesnę pavojingumą, todėl jos pagal 2000 m. LR BK nuostatas turi didelę teisinę reikšmę ir paprastai lemia griežtesnės bausmės kaltininkui paskyrimą. Šiomis aplinkybėmis

teismas, remdamasis 2000 m. LR BK nuostatomis ir pripažindamas V.R. ir G.R. atsakomybę sunkiančia aplinkybe tai, kad J.Nenartavičiaus, nukentėjusios I.L. svarbius asmeninius dokumentus pagrobė bei nužudė I.L. veikdami bendrininkų grupe, taikė naują baudžiamąjį įstatymą, sunkinantį nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinę padėtį, nes nusikalstamos veikos padarymo metu galiojęs 1961 m. LR BK nenumatė tokios atsakomybę sunkinančios aplinkybės. Šis teismo sprendimas prieštarauja 2000 m. BK 3 straipsnio 3 dalies nuostatai, kad baudžiamasis įstatymas, sunkinantis nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinę padėtį neturi grįžtamosios galios, todėl sprendimas pripažinti, kad bendrininkų grupė yra V.R. ir G.R. atsakomybę sunkinanti aplinkybė pagal kaltinimus nukentėjusiojo J.Nenartavičiaus, nukentėjusios I.L. svarbių asmeninių dokumentų pagrobimu bei I.L. nužudymu šalintinas iš pirmosios instancijos teismo aprašomosios dalies.[III.16]

Baudžiamasis įstatymas numato, kai nusikalstama veika yra padaryta asmenų grupės, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiam susitaikius gali būti taikomas tiek visiems grupėje nusikalstamą veiką padariusiems asmenims, tiek daliai jų. Tačiau ir šiuo atveju, kaip ir sprendžiant dėl atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių, kiekvienu atveju turi būti sprendžiama individualiai, kiekvienas kaltininkas turi atitikti tuos reikalavimus, kuriuos kelia įstatymas. Kiti grupėje nusikalstamą veiką padarę asmenys, kurie neatitinka reikalavimų, t.y. turi būti padarę baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, prisipažino padarę nusikalstamą veiką, savo noru atlygino žalą, susitaikė su nukentėjusiuoju ir yra pagrindo manyti, kad nedarys naujų nusikalstamų veikų, yra traukiami baudžiamojon atsakomybėn.[II.15 p.243]

Baudžiamasis įstatymas numato besąlyginę atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, kai asmuo aktyviai padeda atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas. Ši atsakomybės rūšis gali būti taikoma tiek už dalyvavimą organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo veikloje, tiek ir už nusikalstamas veikas, kuriose jis dalyvavo, būdamas organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nariu. Kitas momentas, kad asmuo turi būti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nariu, o nario sąvoka suprantama plačiai ir apima visas bendrininkų rūšis, išskyrus organizatorių ir vadovą. Trečias momentas, kai galima taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu toks asmuo prisipažįsta dalyvavęs organizuotai grupei ar nusikalstamam susivienijimui darant nusikalstamas veikas arba priklausęs nusikalstamam susivienijimui. Pasak A. Gutausko nusikaltėliai suvokdami bausmės rūšį, jos dydį ir su tuo susijusias pasekmes, sutinka bendradarbiauti. Tačiau svarbu suvokti, kad bendrų poveikis liudytojui išlieka ne tik ikiteisminio tyrimo metu, pasibaigus teismui, bet ir visą gyvenimą. Asmenų duoti parodymai sutinkant bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis sukelia jiems neigiamas pasekmes. Galima pritarti A. Gutausko nuomonei, kad sėkmingas šio

instituto taikymas didžia dalimi priklauso ir nuo kompleksiško kitų priemonių taikymo. Vienas iš jų – liudytojų apsauga. Tačiau net ir esant Lietuvoje problemų dėl liudytojų apsaugos siekimas užkardyti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo veiklą ir nusikaltusius asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn, griaunant šį darinį iš vidaus, yra pateisinama kaip išimtinė įstatymo leidėjo kovos priemonė.[II.8]

Vadinasi, bendrininkų atsakomybės ribas lemia vykdytojo vaidmuo. Bendrininkų veiksmų, kvalifikacija gali skirtis tik esant vykdytojo ekscesui. Tačiau ir vykdytojas ir kiti bendrininkai atsako ne už kitų, o už pačių asmeniškai padarytą nusikalstamą veiką, todėl nėra ir negali būti visiško bendrininkų atsakomybės priklausymo nuo vykdytojo atsakomybės

2. Savanoriškas atsisakymas nuo nusikaltimo bendrininkavimo atveju

Sutinkamai su BK 23 str., kuris numato, kad savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką yra tada, kai asmuo savo noru nutraukia pradėtą nusikalstamą veiką suvokdamas, kad gali ją pabaigti. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką yra aplinkybė šalinanti savanoriškai atsisakiusio pabaigti tokią veiką asmens baudžiamąją atsakomybę, jei padarytoje veikoje nėra kitos nusikalstamos veikos sudėties. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą galimas ir esant bendrininkavimui.[I.2]

Baudžiamosios teisės teorija nurodo, kad savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą gali būti dviejų formų:

- Pasyvus. Tai pradėtos parengtinės nusikalstamos veikos nutraukimas, susilaikymas nuo tolesnių numatytų veiksmų;
- Aktyvus. Tai sukliudymas kilti nusikalstamoms pasekmėms.

Atsisakymas nėra savanoriškas, kai atsisakoma pabaigti nusikaltimą dėl objektyvių priežasčių, paskatos gali būti įvairios, tačiau atsisakymas turi būti besąlygiškas ir galutinis.[II.1 p.259-259]

Įstatymas reikalauja įrodymų, kad atsisakymas yra savanoriškas. Atsisakymo savanoriškumas reiškia, kad objektyviai asmuo turėjo visas galimybes pabaigti nusikaltimą ir nusikaltimo pabaigimas nebuvo susijęs su grėsme kaltininko sveikatai ar realia grėsme būti sulaikytam. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija išnagrinėjo kasacinę bylą, kurioje S. D. nuteistas už tai, kad panaudojęs fizinį smurtą, pasikėsino tenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu su moterimi prieš jos valią, o būtent: būdamas girtas, siekė nuslopinti nukentėjusiosios L. B. Ž. pasipriešinimą, tikslu patenkinti lytinę aistrą prieš jos valią, panaudojo fizinį smurtą kartu su asmeniu, kurio atžvilgiu baudžiamoji byla išskirta į atskirą bylą, suduodamas

jai smūgius rankomis ir kojomis, ir taip bandydamas palaužti nukentėjusiosios pasipriešinimą, pasikėsino patenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu, tačiau nusikaltimo nebaigė dėl prižasčių nepriklausančių nuo jo valios, nes nukentėjusioji aktyviai priešinosi, stengdamasi nepraverti burnos bei įkasdama į varpą. Kasatoriai teigia, kad S. D. savanoriškai atsisakė pabaigti pradėtą nusikalstamą veiką, todėl jo veika turi būti kvalifikuota tik dėl kilusių padarinių pagal BK 140 str. Kasatoriai mano, kad ypač charakteringi šie S. D. žodžiai, įrodantys savanorišką atsisakymą: "...S. D. užsisegė kelnes bei pasakęs "pažiūrėk kokia tu baisi, man net nestovi ant tavęs", iš kambario išėjo". Tačiau kolegijos manymu, šie S. D. žodžiai visai nerodo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikaltimą, o liudija apie tai, kad jis dėl fiziologinių prižasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nesugebėjo pabaigti pradėto nusikaltimo. Išvada dėl savanoriško atsisakymo tokiu atveju turi būti pagrįsta trim aplinkybėm:

- 1) veika turi būti nutraukta rengimosi ar pasikėsinimo stadijoje, kol veikoje dar nėra baigtinės nusikalstamos veikos sudėties;
- 2) atsisakymas turi būti savanoriškas;
- 3) kitas ar kiti vykdytojai turi būti informuoti apie asmens apsisprendimą ir suvokti, kad toliau dalyvauja padarant nusikaltimą ir jį pabaigia be kito bendravykdytojo pagalbos.[III.9]

Taigi, savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą galimas ir esant bendrininkavimui. Bendrininkų savanoriškas atsisakymas galimas, jei vykdytojas dar yra nebaigęs nusikaltimo. Be to, vieno ar kelių bendrininkų savanoriškas atsisakymas pabaigti bendrą nusikaltimą nepašalina kitų to paties nusikaltimo bendrininkų baudžiamosios atsakomybės pagrindo. Kai savanoriškai pabaigti nusikaltimą atsisako vykdytojas, jo atsakomybės klausimas sprendžiamas taip pat, kaip ir individualiai veikusio subjekto ir nutarusio nutraukti nusikalstamą veiką atveju. Tai reiškia, jog tokia vykdytojų baudžiamoji atsakomybė gali iškilti tik tuo atveju, jeigu jo faktiškai padarytoje veikoje yra kito nusikaltimo sudėtis. Kokių nors veiksmų, susijusių su kitais bendrininkais, savanoriškai atsisakęs pabaigti nusikaltimą vykdytojas neprivalo atlikti. Tokiu atveju kiti bendrininkai atsako už bendrininkavimą iki tos stadijos, kada nutrūko vykdytojo veika. Tuo tarpu organizatorius ar kurstytojas, atsisakęs tęsti bendrą nusikalstamą veiką, privalo būti aktyvus, t. y. turi imtis įvairiausių priemonių, kad ir kitų bendrininkų nusikalstama veika nutrūktų, bendrai siektas nusikalstamas rezultatas neatsirastų. Savanoriškas padėjėjo atsisakymas pabaigti nusikaltimą gali pasireikšti nepadarymu tų veiksmų, kuriuos jis, kaip padėjėjas, privalėjo atlikti ir be kurių tolimesnė kitų bendrininkų veika būtų neįmanoma arba labai sunkiai tęsiama; aktyvia veikla, kuria siekiama pašalinti savo indėlį, savo pagalbą ir užkirsti kelią galimoms pasekmėms, kurioms sąlygas atsirasti ruošė ir jis; nepavykusio atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką atveju atsakoma pagal Baudžiamojo kodekso straipsnį, kuriame numatyta baigta nusikalstama veika. [II.1 p.283-284]

V Bendrininkavimo instituto samprata užsienio šalių baudžiamojoje teisėje

Nagrinėjant užsienio šalių baudžiamojoje teisėje bendrininkavimo instituto sampratą, atsižvelgti į tai, kad jos dalykas gali būti platesnis negu mūsų baudžiamosios teisės. Dažiau ji apima ir tas veikas, kurios pas mus turi administracinių teisės pažeidimų statusą, t.y. baudžiamoji teisė apima visas tas veikas, kurios yra baudžiamos. Mūsų baudžiamoji teisė yra kodifikuota. Tai yra šios teisės šakos normų sistema yra apibrėžta sisteminiame įstatymų rinkinyje – baudžiamajame kodekse, kuris yra vos ne vienintelis formalusis baudžiamosios teisės šaltinis. Tačiau yra valstybių, kuriose baudžiamoji teisė yra nekodifikuota, pavyzdžiui, Anglijos baudžiamoji teisė. Jos pagrindiniai baudžiamosios teisės šaltiniai yra teismų praktika (precedentai) ir statutai (Parlamento leidžiami įstatymai). Taip pat tose valstybėse, kuriose baudžiamoji teisė kodifikuota, baudžiamieji kodeksai yra labai skirtingi, tiek savo apimtimi, tiek forma.[III.24]

Egzistuoja dvi pagrindinės koncepcijos pagal kurias įvairių šalių įstatymai traktuoja dalyvavimą darant nusikaltimą, fiziškai padarytą su kitu asmeniu.

J. Pradel išskiria:

- Keleto nusikaltimų koncepciją;
- Vieno nusikaltimo koncepciją

Pagal keleto nusikaltimų koncepciją nusikaltimų yra tiek, kiek yra bendrininkų, nes kiekvienas jų padaro atskirą nusikaltimą ir kolektyviai visų dalyvių padaryta veika būtų suskirstyta į tiek atskirų nusikaltimų, kiek yra prie nusikalstamos veikos padarymo prisidėjusių asmenų. Šiandien jai atstovauja pvz., Italija, Skandinavijos šalys. Keleto nusikaltimų sistema teikia pranašumą. Akivaizdu yra tai, kad ji leidžia įstatymų leidėjui neapibrėžti įvairių vaidmenų, kuriuos gali atlikti vienas dalyvis. Vadinasi, jeigu nusikaltimą daro keletas asmenų, jie visi prisideda prie rezultato sukėlimo, o jų indėlis ne visada gali būti objektyviai diferencijuojamas, tai kiekvienas baudžiamas pagal savo tyčią. Tačiau ši sistema nevysiškai atitinka teisėtumo principą, nes nuspręsti kokie veiksmai, nulemia dalyvavimą tenka teisėjui. Kitas nepatogumas, kad tai prieštarauja tikrovei: kai nusikaltimą daro keletas asmenų, jie atlieka ne tą patį vaidmenį.

Vieno nusikaltimo koncepcija pabrėžia, kad konkretaus nusikaltimo atveju bendrininkauja daug asmenų, ir kadangi nebūtinai visi atlieka tą patį vaidmenį, išryškėja jų kategorijos. Taigi, daugelio šalių teisėje, be vykdytojo egzistuoja nusikaltimo dalyviai. Įvairiose teisės sistemose egzistuoja skirtingos nusikaltimo bendrininkų rūšys.[II.19 p.260-262]

Kontinentinės teisinės sistemos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose bendrininkavimas siejamas su nusikaltimais ir nusižengimais. Bendrininkavimu laikomas bendras, tyčinis kelių asmenų dalyvavimas nusikaltimo padaryme. Skiriamos dvi formos —

nusikaltimo vykdytojai ir bendrininkai (šalia vykdytojo būna padėjėjas arba kurstytojas).[II.1 p.258]

Europos valstybių baudžiamoji teisė pagrįsta kontinentinės teisės sistema, tačiau čia galima išskirti 3 baudžiamosios teisės vystymosi kryptis: skandinaviškoji kryptis, prancūziškoji ir vokiškoji. Vokietijos baudžiamoji teisė laikoma labiausiai išvystyta teorine prasme. Nei viena Europos valstybė nėra sukūrusi tokio didelio baudžiamosios teisės teorinio pagrindo. Garsiausi baudžiamosios teisės atstovai yra vokiečiai. Antroje vietoje pagal teorinį įdirbį laikoma buvusios TSRS baudžiamoji teisė, kuri taip pat savo ištakas ima iš vokiečių (perėmė normatyvistinę klasikinės baudžiamosios teisės mokyklos kryptį).

Vokietijos BK numato savanorišką atsisakymą pabaigti nusikaltimą. Asmuo, pradėjęs vykdyti nusikaltimo sudėtį, ir savanoriškai atsisakęs ją toliau įvykdyti arba siekia užkirsti kelią ją įvykdyti iki galo. Jeigu žalingos pasekmės vis tiek atsiranda, tai asmuo nebaudžiamas tik tuo atveju, jeigu yra akivaizdžios jo savanoriškos ir atkaklios pastangos sutrukdyti pabaigti nusikaltimą.

Bendrininkavimo pagal Vokietijos BK nuostatos yra įtvirtintos BK 3 skyriuje "Vykdytas ir bendrininkavimas". Bendrininkavimo samprata įstatyme nėra pateikiama, jame yra tik apibūdinamos bendrininkų rūšys. Doktrina bendrininkavimu nusikaltimo padaryme laiko kelių asmenų dalyvavimą įvairiais būdais tyčinio nusikaltimo padaryme. Vokietijos baudžiamojoje teisėje yra skiriamos dvi pagrindinės bendrininkavimo formos:

- 1) paprastas bendrininkavimas (bendravykdymas)
- 2) sudėtinis bendrininkavimas (bendrininkavimas siaurąja prasme).

Toliau įstatyme yra apibrėžiamos atskiros bendrininkų rūšys. Reikia pasakyti, kad nuostatos dėl bendrininkavimo yra gan paviršutiniškos. Vykdytoju laikomas asmuo, tiesiogiai pats padaro nusikaltimą arba per tarpininką, taip pat yra apibrėžiamas ir bendravykdymas. Kiti bendrininkai yra tie asmenys, kurie savo veiksmus nukreipia tam, kad pasiektų nusikalstamą rezultatą, tačiau patys tiesiogiai nedalyvauja įvykdant nusikaltimo sudėtį. Vokietijos BK išskiria kurstytoją ir padėjėją, organizatorius, kaip atskira bendrininko rūšis, nėra išskiriamas.[III.24]

Tačiau baudžiamosios teisės specialiosios dalies normose šis bendrininkas nurodomas kaip „bandos šefas“, kuris planuoja, organizuoja „svetimą“ veiką ir taip prisideda prie bendro nusikaltimo. Prancūzijos BK bendrojoje dalyje organizatorius taip pat neminimas, bet nurodomas specialiosios dalies straipsniuose.[II.1 p.277-278]

Vokietijos baudžiamojoje teisėje bendrininkų atsakomybė yra aksesorinė, t.y. priklausanti nuo vykdytojų. BK yra atskiros nuostatos dėl bendrininkų baudžiamumo. Kiekvienas bendrininkas nepriklausomai nuo kito bendrininko kaltės atsako atitinkamai savo kaltei.

Prisidėjimo prie nusikaltimo sampratos Vokietijos baudžiamoji teisė nežino. BK yra atskiros nusikaltimų sudėtys, kurios numato baudžiamąją atsakomybę už atskiras jo formas: nepranešimą ir slėpimą, kurie yra laikomi atskirais, savarankiškos rūšies nusikaltimais.[III.24]

Anglosaksų teisinės sistemos valstybių (Anglijos, JAV) baudžiamieji įstatymai nepateikia bendrininkavimo sąvokos, tačiau išskiria dvi bendrininkų rūšis — vykdytojus ir padėjėjus po nusikaltimo padarymo. Prie vykdytojų priskiriami ne tik faktinis vykdytojas, bet ir organizatorius, kurstytojas ir padėjėjas nusikaltimo darymo metu.[II.1 p.258]

[vairiose teisės sistemose egzistuoja skirtingos nusikaltimo bendrininkų rūšys.

J.Pradel nurodo, kad pirmąją grupę sudaro tos teisės sistemos, kurios skiria tik dviejų rūšių – nusikaltimo vykdytojo ir bendrininko kategorijas. Pvz., Prancūzijos 1993 metų kodeksas išskiria vykdytoją, kuris atlieka veiksmus ir bendrininką, kuris padėdamas palengvino parengti ar padaryti nusikaltimą. Anglijos teisė netiesiogiai skiria nusikaltimo vykdytoją, kuris yra tas, kurio veika yra tiesioginė nusikaltimo priežastis, o nusikaltimo bendrininkas – padeda, kursto, pataria padaryti nusikaltimą arba užtikrina jo padarymą.

Antrajai teisės sistemų grupei būdinga: vykdytojas, bendrininkas ir kurstytojas. Taip yra pvz., Ispanijoje, Vokietijos kodeksas išskiria vykdytoją, kuris nusikaltimą padaro pats arba kitam tarpininkaujant ir bendrininkavimą, kai sąmoningai padedama kitam padaryti neteisėtą veiką.

Egzistuoja ir trečioji teisės sistemų, skiriančių bendrininkų rūšis, grupė. Pavyzdžiui, 1970 m. Lenkijos baudžiamasis kodeksas išskiria tiesioginį nusikaltimo vykdytoją ir netiesioginį nusikaltimo vykdytoją, kuris vadovauja, kai kitas asmuo daro draudžiamą veiką bei kurstytoją ir padėjėją.

J. Pradel, analizuodamas istoriniu aspektu bendrininkavimo rūšių raidą, pastebi, kad dabar galiojantys įstatymai, palyginti su XIX a. įstatymais, liudija akivaizdų teksto supaprastėjimą. Pavyzdžiu gali būti Vokietijos teisės raida, kai Bavarijos 1813 metų kodeksas skyrė vykdymą, kurstymą, trijų lygių bendrininkavimą: nurodymų teikimas, patarimo davimas, nepranešimas apie suplanuotą nusikaltimą, taip pat trijų trijų lygių padėjimą arba pagalbą vykdytojui padarius nusikaltimą. Tuo tarpu 1975 kodeksas numato tik vykdymą, kurstymą ir bendrininkavimą, neskirsto jų lygmenimis, taiko plačias formuluotes ir nepateikia išsamių sąrašų. Tačiau asmeninių laisvių ir viešosios tvarkos suderinimo būtinybė paskatino kurstymą, netgi jei ir nėra pirminių įrodymų, priskirti savarankiškam nusikaltimui. Taip pat daugelis šalių sukūrė tiesioginio kaltininko, t.y. nusikalstamos veikos užsakovo sąvoką. Pagaliau teismų praktika patvirtino, kad bendrininkavimas gali būti realizuotas neveikimu, kai pagrindinis vykdytojas turi ypatingą pareigą veikti, o bendrininkas savo buvimu sustiprina jo nusikalstamą veiką arba baudžiama už paprastą buvimą vykdytojo veikimo liudytoju tik tada, kai egzistuoja specialus tokios veikos pripažinimas nusikalstama.[II.19 p.262-264]

Išvados

1) Bendrininkavimas – tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių baudžiamajame įstatyme nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Kadangi, nusikalstamiems tikslams pasiekti suvienijamos kelių nusikaltėlių pastangos, tokia nusikalstama veika yra pavojingesnė už vieno asmens padarytą nusikaltimą.

2) Bendrininkavimui objektyviaja prasme būdinga tai, kad mažiausias bendrininkų skaičius yra du asmenys; subjektų veiksmų bendrumas; padarinių bendrumas; priežastinis ryšys tarp kiekvieno bendrininko veikos ir kilusių nusikalstamų padarinių. Subjektyviajai bendrininkavimo pusei būdinga tyčinė bendrininkavimo subjektų kaltės forma, bendrininkų susitarimas, bendrininkų pakaltinamumas, kartais tikslai ir motyvai.

3) Galiojantis BK numato baigtinį nusikalstamos veikos bendrininkų rūšių sąrašą: vykdytojas, organizatorius, kurstytojas, padėjėjas. Kiekvieno bendrininkavimo atveju vykdytojui tenka ypatingas vaidmuo – jis realizuoja visų bendrininkų nusikalstamus ketinimus. Jei nėra vykdytojo, neįmanomas bendrininkavimas. Esminis organizatoriaus požymis yra tai, kad jis suvienija ir nukreipia kitų bendrininkų pastangas, sukuria sistemą, organizuotumą bendrai nusikalstamai veikai. Kurstytoju yra asmuo, palenkęs, konkrečiai ar provokuojančiais tikslais, kitą asmenį daryti nusikalstamą veiką. Padėjimas yra visuomet tyčinė veika, atribojant slėpimą ir bendrininkavimą svarbus išankstinio susitarimo kriterijus.

4) BK yra skiriamos tokios bendrininkavimo formos: bendrininkų grupė, organizuota grupė, nusikalstamas susivienijimas. Būtinasis bendrininkų grupės požymis yra tai, kad joje turi būti bent du vykdytojai, t.y. mažiausiai du bendrininkai turi vykdyti objektyviają bendros nusikalstamos veikos sudėties pusę. Pagrindiniais organizuotos grupės požymiais yra išankstinis susitarimas, susitarimas padaryti vieną arba kelis nusikaltimus ir bendrininkų pasiskirstymas vaidmenimis arba užduotimis. Nusikalstamas susivienijimas apibūdinamas šiais formaliais požymiais: 3 ir daugiau asmenų, susitarimas vienam ar keliems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti, pastovūs grupės narių tarpusavio ryšiai.

5) Bendrininkų atsakomybės ribas lemia vykdytojo vaidmuo. Bendrininkų veiksmų, kvalifikacija gali skirtis tik esant vykdytojo ekscesui. Tačiau ir vykdytojas ir kiti bendrininkai atsako ne už kitų, o už pačių asmeniškai padarytą nusikalstamą veiką, todėl nėra ir negali būti visiško bendrininkų atsakomybės priklausymo nuo vykdytojo atsakomybės.

6) Kontinentinės teisinės sistemos valstybėse bendrininkavimu laikomas bendras, tyčinis kelių asmenų dalyvavimas nusikaltimo padaryme ir skiriamos dvi formos — nusikaltimo vykdytojai ir bendrininkai. Anglosaksų teisinės sistemos išskiria dvi bendrininkų rūšis - vykdytojus ir padėjėjus po nusikaltimo padarymo.

Santrauka

Išaugęs organizuotas nusikalstamumas Lietuvoje įpareigoja teismus itin atidžiai analizuoti bendrininkavimo bylas, atriboti bendrininkavimo formas. Pripažįstama, jog veikas padarytas kelių asmenų yra sunkiau kvalifikuoti ir tam reikalingas tikslus požymių supratimas. Labai svarbi baudžiamojo įstatymo pozicija, kad priešingai nei iki 2003 metų bendrininkų atsakomybė reglamentuojama atskirame BK bendrosios dalies straipsnyje, o ne tik bausmės skyrimą reglamentuojančiuose straipsniuose. Dabar galiojantis BK žymiai detaliau reglamentuoja bendrininkų rūšis, bei formas ir užtikrina tinkamą ir tikslų baudžiamojo įstatymo taikymą. Todėl žinoti bendrininkavimo požymius ir juos suderinti tiek praktiniu tiek teorinio pažinimo aspektu yra labai svarbu.

Magistro baigiamajame darbe supažindinama su bendrininkavimo samprata, objektyviaisiais ir subjektyviaisiais požymiais, pateikiamas bendrininkavimo rūšių bei formų nusikaltime apibūdinimas, kadangi atsižvelgiant į bendrininkų rūšies pobūdį, formą skiriasi ir bausmės dydis, nes kiekvieno bendrininko veiksmų pobūdis apsprendžia ir juos atlikusio asmens pavojingumą.

Vadovaujantis, statistikos duomenimis ir Lietuvos bei užsienio autorių mokslo literatūra, taip pat Lietuvos teisės aktais, analizuojami pagrindiniai bendrininkų baudžiamosios atsakomybės aspektai bei ribos, nes teisingas vieno iš baudžiamosios atsakomybės aspektų suvokimas yra viena iš sąlygų užtikrinant teisėtumą baudžiamosiose bylose. Analizė remiasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine praktika. Taip pat darbe pateikiami pagrindiniai bendrininkavimo sampratos ypatumai egzistuojantys užsienio baudžiamojoje teisėje.

Summary

COMPLICITY AND ITS SIGNIFICANCE FOR CRIMINAL RESPONSIBILITY

The grown organized crime in Lithuania obliges the courts to analyze complicity cases especially closely, delimit forms of complicity. It is acknowledged that the acts committed by several persons are more difficult to qualify and exact understanding of features is necessary for that. A very important criminal law position is the fact that contrary to the period up to 2003 the accomplice is regulated in a separate article of CC General Part and not only in the articles regulating the imposing of punishment. The CC in effect at present much more in detail regulates the sorts and forms of accomplices and ensures proper and exact application of criminal law. So it is very important to know the features of complicity and combine them in both practical and theoretical cognition aspects.

In the Master's theses the author familiarizes with the concept of complicity, objective and subjective features, the definition of complicity sorts and forms in the crime has been presented, as taking into consideration the character, form of the sort of accomplices the size of the punishment differs, as the character of actions of every accomplice determines the dangerousness of the person who has committed them.

Following the statistical data and scientific literature of Lithuanian and foreign authors, also Lithuanian legal acts, principal aspects and limits of accomplices criminal responsibility have been analyzed, as correct understanding of one of the aspects of criminal responsibility is one of the conditions ensuring the legitimacy in criminal cases. The analysis is based on the cassation practice of Lithuanian Supreme Court. In the paper the principal peculiarities of the complicity concept existing in foreign criminal law have been also presented.

Panaudotų šaltinių sąrašas

I Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr. 33-1014;

2. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas / Žin. 2000. Nr. 89-2741, 2000.10.15);

II Specialioji literatūra

1. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius. Eugrimas. 2003;

2. Bluvšteinas J. Kriminologija. – Vilnius. Pradai. 1994;

3. Brūzgienė R., Naujojo Lietuvos Baudžiamojo kodekso kalba. Jurisprudencija. 2002 t. 33(25);

4. Dambrauskienė G., Marcijonas A., Monkevičius E. ir kt. Lietuvos teisės pagrindai. – Vilnius. Justitia. 2004;

5. Dziegoraitis A. Baudžiamoji politika Lietuvoje. Realybė ir perspektyvos. – Vilnius. Lietuvos kalinių globos draugija. 2002;

6. Drakšas R. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika // Teisė. Nr. 53. 2004;

7. Gutauskas A. Organizuota grupė kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas. Jurisprudencija. 2003. Nr.41(33);

8. Gutauskas A. Asmenų, susijusių su organizuotomis nusikalstamomis grupuotėmis, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ypatumai. Jurisprudencija. 2004 t. 60(52);

9. Gutauskas A. Vykdytojo eskceso problema baudžiamojoje teorijoje ir praktikoje // Jurisprudencija. 2006. Nr.7(85);

10. Gruodytė E. Lietuvos Respublikos baudžiamųjų įstatymų normų, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tobulinimo. Jurisprudencija. 2003 t. 42(34);

11. Justickis V. Kriminologija. II dalis. – Vilnius. 2004;

12. Kazimiero teisynas. – Vilnius. 1967;

13. Kačerauskas J. Tarpinio vykdymo problema LR BK//Jurisprudencija 2004 Nr. 53(45);

14. Klimka A. Bendrininkų atsakomybės principai // Socialistinė teisė. 1971. Nr.1;

15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. – Vilnius. 2004;

16. Malakauskis P. Baudžiamoji teisė. – Kaunas. 1934;

17. Namų advokatas. – Vilnius. 2002. Enciklopedinis leidinys;

18. Paužaitė R. Nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimo teisinis vertinimas. Teisės problemos, 2004;

19. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. –Vilnius. 2001;

20. Piesliakas V. Bendrininkavimas pagal bendrąją ir ypatingąją baudžiamojo kodekso dalį // Socialistinė teisė. 1982. Nr.4;
21. Piesliakas V., Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius. Justitia. 2006;
22. Piesliakas V. Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr.1;
23. Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. - Kaunas. 1925;
24. Vansevičius S. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valstybiniai teisiniai institutai pagal 1529,1566 ir 1588m. Lietuvos Statutus. – Vilnius. 1981;
25. Vansevičius S. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. - Vilnius. Justitia. 1996;
26. Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius. 2003;
27. Бурчак Ф. Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву – Киев. 1969;
28. Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. – Свердловск. 1962;
29. Ветров И. И. Уголовное право. Общая часть. – Москва. 1999;
30. Козлов А. П.. Соучастие. - Санкт Петербург. 2001;
31. Комментарий к уголовному кодексу РФ. - Москва. Юристъ. 1997;
32. Лист Ф. Учебник уголовного право. Общая часть.- Москва. 1903;
33. Телнов П. Ф. Ответственность за соучастие в преступление .- Москва. 1981;
34. Ветров И. И. Уголовное право. Общая часть. - Москва, 1999;

III Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 “Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų” // Teismų praktika, 1995. Nr. 2;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 15 “Dėl teismų praktikos nagrinėjant nusikalstamo susivienijimo (BK 227¹) baudžiamąsias bylas” // Teismų praktika, 2001;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-02-27 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-52/2001;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-03-13 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-235/2001;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-10-30 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-808/2001;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-12-04 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-1058/2001;

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-03-18 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-241/2003;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-12-02 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-668/2003;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-12-23 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-854/2003;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-10-07 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-582/2003;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-11-25 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-710/2003;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-02-17 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-113/2004;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-02-02 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-110/2004;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-03-09 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-148/2004;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-02-03 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-137/2004;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-09-14 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-400/2004;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-03-25 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-250/2005;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-10-25 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-507/2005;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-11-29 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-629/2005;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-012-03 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-7/2006;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-01-10 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-29/2006;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-04-25 nutartis. Baudžiamoji byla Nr. 2K-267/2006;
23. <http://wiki.svs.lt/index.php?title=Bendrininkavimas&redirect=no#searchInput>;
24. <http://www.mruni.lt/FAKULTETAJ/tf/>.